

H. BUZULIER

**EUR PAOTRIG BIHAN
DISTER**

**Brud Nevez
Emgleo Breiz**

H. BUZULIER

**EUR PAOTRIG BIHAN
DISTER**

**Brud Nevez
Emgleo Breiz**

Bet embannet gand skoazell

Skol Uhel ar Vro

Embannet gand Brud Nevez, 6, ru Beaumarchais, 29200 Brést.
Moulliet gand Mesidou, 40bis, ru ar Republik, 29200 Brést.
Diskleriet hervez al lezenn : pevare trimiziad 1990.
© Peb gwir miret striz gand H. Buzulier ha Brud Nevez.
N° I.S.B.N. : 2-86775-090-3

Ar paotr bihan dister

Raglavar

Goulennet zo bet diganin adskrivañ en brezoneg ma levr Ar paotr bihan dister. N'eo ket evidon eun dra êzet avad, rag ma houvezan mad kaozeal brezoneg ha lenn eun tamm bihan, n'ouzon ket kalz skrivañ e yez ma zud-koz. Ingal eo: amzer am-eus peogwir emañ war ma leve. Sur eh on da gavoud endro din tud da gelenn ahanon ha da gentañ an tad Yann Martin deuz Langoad, hag Evelyne Guillaumic deuz an Treo, skolaerez Diwan en Lanuon. Trugarez vraz dezi evid ar zikour a hallo rei din-me.

Pa oan nao pe deg vloaz e oa bet paeet din gand ma zintin Soaz (Doue d'he fardono!) - me oaren ket lenn na skrivañ ha nebeud a halleg hepken - eur homanant e-barz ar gazetenn vrezoneg savet gand eur beleg a oa er houlez-se person en Koadoud ha goude-ze en parrouz Plouleh? Red e vije din lenn dezi ar gazetenn hag evel-se am-eus gallet en em zibab mad evid lenn on yez.

Pemp bloaz ha tregont on bet en Pariz. Med se n'en-deus ket harzet ouzin da chom tomm evid ma bro. Pemp bloaz warnugent eh on bet Is-Prezidant Kevredigez Bretoned Pariz. Evel-se eh on bet dalhmad e-mesk ma henvroidi.

Bet 'm-eus anveet tud na houzont ket ken a vrezoneg, pe dije tremenet pont Sant Yann e-barz Gwengamp. Me ne oan ket eun den evel-se. N'eus nemed eun dra am-eus keuz deusañ: nompaz bezañ desket d'am bugale kaozeal on yez.

Eh an eta da stagañ gand ar bajenn wenn, ha da esañ adskrivañ ar pez am-eus greet dija evid Kannadig Parrouz

Treglañviz, ha gand se ivez ober plijadur da galz euz ma mignoned ha da genta da Aotrou Ar Porzou, person ar barrouz-se, med ive d'an Tad Joseph Hamon a gaozein dioutañ 'barz ar pajennou-mañ.

Tammou chañchamant e vo gand al levr en galleg marteze. Ezetoh eo tostaad d'ar wirionez en eur skrivañ en brezoneg evid en galleg.

N'eo ket brao skrivañ en galleg "Bet am-eus eun taol troad 'barz ma reor". En brezoneg e tremen se 'vel eul lizer 'barz ar post.

Goulenn a ran kalz iñduljañs gand al lennerien diwar- benn an treou ah an da gontañ deoh.

N'on ket pabor a-walh da lared on eur skrivagner. C'hoant am-eus da chom eun den zimpl ha tost d'al labourerien, ha surtoud d'al labourerien-douar, penegwir eo gante ah on bet savet.

An hini glasko e-barz an toullad pajennou-mañ lennegezh uhel a hall serri al levr dioustu.

A-raog ar brezel 14

Ya, ne oan ket rust na braz ar bern diouzin pa oa deut ma zonton gand e niz François G. da gerhed ahanon da Gemperven, an deiziou war-lerh oa maro ma faour-kêz mamm gand ar vizer hag ar boan-spered da hweh vloaz ha tregont. Ma zad a-nevoa kuitaet an tamm-douar-mañ unneg miz a-raog da daou vloaz ha daou-ugent. Kaset oa bet d'ar gêr deuz ar brezel daou vloaz a-raog (e miz here 1918), tri miz goude ma oan ganet (eur fleu-rens sur a-walh). 'benn neuze oa devet e skevent gand ar gaz (hiperit). Mil mizer a-noa bet e-pad an amzer a oa bet er gêr, a-raog rentañ e ene d'ar 17 a viz mae 1920. Chom a reas ma mamm heh-unan gand pemp bugel; an hini hena a-nevoa 17 vloaz. Me am-oa daou viz warn-ugent; striz, bihan, ha klañv.

N'am-eus ket soñj deuz ar houlz-se. Nan eus ket bet komzet din deuz an doare-ze, nemed diwezatoh, p'am-oa pemzeg vloaz. Kontet oa din neuze kalvar ma mamm e-pad toud ar brezel, a ree gwellañ ma halle evid sevel he bugale. Labourad eun tamm douar bennag, mond da deveziata d'ar menajou e leh ma oa stard ar labour. Bezañ he-devoa ive ar gazeg hag eur charabañ, hag a ha ee da Landreger pe da Lanuon d'ober komisionou d'an dud all.

Ar skrivagner rohad Ernest ar Barzig 'barz e levr Buhez ha Faltazi a gomz diouti oh arruoud e bourk Kawan gand he gwetur. Evid al labouriouze e vije paeet fall, hag a-wechou e vije ankoueet paeañ anezi. Eun toullad patatez, eur gaolenn pe diou pe eun tamm kig-sall, ha mad ar jeu. Bezañ oa evuruzamant tud a galon da zikour anezi; ne vije ket ordinal ar re binvidig. Tamall a ran da serten tud bezañ lesket ma zud ha reou all da vervel gand an naon hag ar vizer. N'am-eus kasoni 'bed evid an dud-se. Marteze ne vijent ket ordinal en peuh gand o houstiañs.

Na vefet ket estonet eta ma 'h on bet 'pad ma buhez eneb ar vourhizien hag ar re vraz. Nan on ket kad andur ar vizer na bezañ displeal. Ar baourien hag ar labourerien eo ma mignonned. Ma eo se bezañ deuz an tu kleiz, 'hanta neuze, ah on deuz an tu kleiz, med nan on ket bet biskoaz eun den politik.

Gwall-strafullet eh on bet bremañ a zo eun toullad bloaveziou, pa 'm-oa kavet eur gartennbost skrivet gand ma zad e-pad ar brezel. Med ive gand ar lizer skrivet gand ma mamm goude maro he fried evid goulenn he zamm pañsion. Kaer he-doa bezañ he-unan gand he femp bugel, e vije greet dezi kalz a vizer ha diëzamant gand skriboulerien o-devez bet chañs da gaoud eun tamm deskamant. Ar re-ze sur a-walh na houzont ket petra a oa beza paour pe kaoud naon. Setu amañ ar lizer-ze evid ma komprenfet welloh penaoz o-

nevoa bevet ma zud e-pad pevar bloaz brezel, hag ive renti gourhemennou da ma faour-kêz tud:

"Mobilisé le 4 Août 1914 au 73 Territorial à Guingamp jusqu'au 5 septembre 1914. Du 5 septembre au 77 T-al à Cherbourg jusqu'au 2 février 1915. Départ pour la Belgique le 4 février 1915 avec le 77 T-al. Asphyxié le 22 Avril 1915. Evacué sur l'Hôpital de Dunkerque et du Havre jusqu'au 8 Juin 1915. En convalescence de 15 jours.

Rejoint son dépôt à St Briec jusqu'au 7 Octobre 1915, date à laquelle il rejoint le 74 T-al en Belgique, dans la Somme et l'Aisne jusqu'à son affectation au 326 T-al. Du 13 Juillet jusqu'au 27 Octobre 1917. Affecté au 87 T-al le 27 Octobre 1918, date à laquelle il a été envoyé en congé illimité. Père de 5 enfants.

Démobilisé le 12 Février 1919, et très malade depuis le 28 Novembre 1918 par des vomissements de sang; a été hospitalisé le 25 Juillet 1919 à l'Hôpital militaire de St Briec et réformé à 100% le 16 Octobre 1919. Décédé le 17 Mai 1920".

Deuz ar lizer-ze e vez gwelet penaoz ma zad, goude bezañ tad dija da bevar bugel en 1914, a oa bet mobilizet dioustu evel ma oa krog ar brezel. Asfixiet e miz ebrel en pemzeg, ha goude bezañ ruillet 'barz an ospitaliou e-pad tri miz, n'oa bet 'med pemzeg devez koñvalesañ 'barz ar gêr. Mad e oa adarre da vond da doullañ e grohen evid ar Frañs kêz.

E miz here ar bloavez triweh e oa digaset d'ar gêr evel tad pemp bugel, hag e oan ganet abaoe miz gouere (eur fleurenn sur 'walh).

Eun dro bennag a-nevoa gallet ma mamm kaoud eun tamm zikour, lakeet ar vugale pupilles de la Nation. Bet 'devoa ive eur plas rezervet e-barz uzin butun Montroulez, med klañv-braz 'benn neuze, ha n'oa ket bet gallet mond da gomer he labour.

E-pad unneg miz 'talhas da stourm a-raog kuitaad ahanom an 19 a viz ebrel 1921. En deziou diweza e lavare d'unan bennag "Petra deuio da voud ma bugale, an hini bihan nan eus ket tri bloaz c'hoaz". Pegement a boan-spered hag a drubuill a-deus bet a-raog kuitaad an tamm douar-mañ. Ma breur ha ma hoar chomas eta o-unan da zeiteg vloaz, karget deuz famill. N'oa ket kalz a arhant e-barz an ti. Krouet e oa eur hoñseil famill, roet da ma zad-koz ar garg kulator.

D'ar houlz-se a-nevoa c'hwezeg vloaz ha tri-ugent, ne oueze na galleg na lenn, na skrivañ. N'oa ket kad ar paour-kêz da divenn ahanom. Ma hoar ha ma breur henañ a heas da labourad da venajou e-barz en Kemperven. An driven chomas gand ma zud-koz med pa vije achu ar skol e vije ive e-barz ar menaj evid mêsa ar zaout. Evel-se e-nije e damm boued.

Ar pevare oa bet dastumet gand amezeien. Ne vije ket brao dezañ, pell ahane. Boued ha loja-

mant e-nije med pilet e vije ive aliez. Kaozeet e vije reud dioñtañ. Savet abred deuz ar beure evid ober war-dro ar loened. Ar perhenn, eur hoz paotr koz, ne gouske kalz hag evel-se a ree da ma breur sevel e-kreiz an noz da derhen ar goulou keit ha ma selle deuz e gezeg.

Sur on eh eo ma breur-ze an hini a zo bet ar muiañ glaharet e koll on mamm. Da eiz vloaz e vez dalhet soñj deuz an treou-ze. An dud diwar an dro a gave e oa eun dra vad pezh a ree an amezeien-ze evidom. Me, n'on ket hag-eñ oa ken mad ze pezh o-deus greet (Doue d'o fardono) evel m'o-deus greet da ma breur.

Eet e oan eta da Dreglañviz da di ma zonton Charlez, breur da ma zad. D'ar houlz-se n'oa hent mad ebed da dond da gêriadenn "Kevez" e leh ma oa ma zonton e chom. Dre ar winojenn a dreuz dre ar parkou oa greet din-me mond gand ma hendervez. 'N em gavet oa war ma hent eur velhouedenn. Kement a doan am-oa bet, ma oa renket dougen ahanon. Klañv-kaer oan. An devez war-lerh oa eet ma zonton gand e charabañ da weled an doktor Raoul da Louergad. "A-benn tri miz amañ, emezañ, e vo maro ar paour-kêz bihan-ze. Med roet dezañ boued pezh a garo ha marteze deuio e-barz". E-pad eisteiz, me houlenas war-lerh ma mamm. 'M-oa debret tamm ebed. Goulet oa ive gand an aotrou person dond da weled ahanon. Roet e vije din yod, soup patatez a beb sort, mann ebed 'm-oa debret. Ma hendervez Madalen arrue 'benn ar fin da lakaad ahanon da

dibri. Bet ah on bet soagnet mad eun dro bennag penegwir eh an arru en retred goude bezañ greet ar brezel ha labourer pemp bloaz ha tregont e-barz eun ospital en Pariz, ha savet daou vugel. Kalz a boan 'm-oa bet o 'n em dommañ deuz ma zud nevez. Ze zo sklêr avad, ar bugel tri bloaz kollet gantañ e vamm, e vreudeur hag e hoar, ha war-dro dezañ tud dihanvet.

Ma zonton oa eun den reud ha garo, gantañ e-unan ha gand ar reou all, eur labourer stard; abred deuz ar beure, diwezad deuz an noz, med eun den just oa avad, n'a-neus greet kemm ebed entre e vugale ha me. Biskoaz n'a-neus bet savet e dorn warnon. Ma zintin Soaz, e wreg, a oare ober krampouez mad, med ive kas ar vaz yod "en-dro pa vije ezomm d'ober, hag aliez siwaz, evid ma feskenñou. tennet e vije neuze din ma bragou ha gand eur bout balan glaz, ha dao war ma zaboulin. O bugale, diou blah ha eur paotr a zo bet ganin evel breudeur ha c'hoarezed. An hini henañ evel ma eil mamm ha n'am-eus nemed trugarez da lavared dezi.

Hemañ lavare ma zonton, a zo ar "paotr bihan dister", ar minor bihan, pa digoueze dezañ kaozeal diwar ma fenn gand an dud er-mêz.

Parrouz Treglañviz

Evel-se eta e oan 'n em gavet 'barz parrouz vad Treglañviz, daouzeg kilometr deuz Gwengamp, 'barz vilajenn ar Gevez 'barz eun ti eet hirie en traou gand an amzer. Sant Blez eo patron ar barrouz-se; ar gouél a vez da zul ar Pantekost. D'ar houlz-se e oa daouzeg kant a dud. Nan eus kén nemed seiz kant hanter. Ne oaran ket evid petra eo bet badezet "Kokègn". Tammou chañchamant a zo bet abaoe ar bloaveziou-ze. Heñchou a zo bet greet. An iliz a zo bet roet dezi talvoudegez; feunteun Sant Blez hadsavet a-nevez. Eun oratoar nevez savet gand an Aotrou Yann Porzou ha lakeet enni statu Itron Varia Lourd. Ar vered a zo bet kresket; n'eus ket bet touchet d'ar vered koz. Homañ a zo c'hoaz en-dro d'an iliz.

Soñjal a ra din-me eo eur zakrilej kerzed war an douar el leh ma eo bet interet on zud. Ar re 'deus feiz e-barz Doue hag ar reou all a 'n em gav êzetoh bezañ interet en-dro d'an iliz. N'eo ket evid mann e vez kanet 'barz an interamañchou : "Salud, Iliz vad ma farrouz".

Pa oan krog da vond d'ar skol, ne oa hent mad ebed da dond deuz kêriadenn ar Porzou (el leh ma 'n-oa savet ma zonton eun ti nevez), da vourk Treglañviz. A-dreuz dre ar parkou ha dre gwe-nojennou e vije red din-me mond evid arruoud

war an hent braz. Aliez e vije karget ma botou-
koad ha gléb ma zreid 'pad an deiz. Tri hilometr
am-oa da ober evid mond d'ar skol. Er goañv e
vije noz pa guitaen ar gêr, ha noz pa arruen en-
dro. Med en hañv avad ne vije ket hir a-walh an
hent. Neuze e vije hirreet an dro en eur vond da
glask bugale ar hêriadennou all, Kêrboch pe Penn-
ar-Hoad. Ar botou-koad ne badent ket pell e-barz
on zreidou ha koulskoude e vijent tachet ha
kelhet. Aliez, surtoud 'kerz an hañv, eo diarhen e
redem dre an heñchou. Kignet arrue bezañ on
zreidou, med redeg a reem buannoh.

Skoliad 1925

An deiz kenta a viz gwengolo mil nao hant
pemp warn-ugent, oa deut eur grennardenn deuz
a gêriadenn ar Gevez da gerhed ahanon da vond
d'ar skol. Prenet e oa din eur saro nevez, eur re
boutou-koad, eur gasketenn eun tammig bihan re
vraz, med ma diou skouarn a arrete anezi. Eur
vuzetenn evid lakaad ma levriou, ma haierou,
ma zamm bara hag amann, pe kig-sall, pe lard
dous pe eun tamm jostenn pa vije lahet ar
porhell. A-wechou en em gave druz on levriou.
Neuze avad ne vije ket kontant-kaer ar skolêrien.

Bugale ar bourk pe diwar-dro a drebe o merenn
e-barz ar gêr. Me drebe ma zamm préd 'barz ar
porz-skol. Ne gollen ket amzer, abalamour din
dond da hoari. E-pad ar goañv memestra pa vije re
yén an amzer, eh een da di an ostizez "Sandrin"
da drebi eun tamm soubenn tomm. Darn all a hee
da di ar seurezed, med neuze e vije red chom da
deski ar hatekiz, ha ze ne blijte ket d'ar ganfarded.
Truez a-mijem deuz bugale ar bourk. Ne vijent
ket lesket da vond deuz ar gêr nemed eur hard eur
a-raog ma tigure ar skol. Nim, bugale diwar ar
mêz, ne zellem ket diouz an eur, med diouz an
heol. Aliez e vijem diwezad oh arruoud e-barz ar
skol. D'ar houlz-ze, ar vugale 'n-ije ket montrou.

Red e vije din-me 'kerz an hañv dond d'ar gêr d'an eur vad evid mond da vesa ar zaout. Wejou ankouen ze. Neuze eh ee ar vaz balan en-dro. Soñj am-eus an devez e oan arru er gêr deuz ar skol, toud an dud a oa eet da gousked. War-dro deg eur marteze. Bet am-oa ar vaz, ha kerzed da gousked heb ma hoan. A-benn eiz devez goude em-oa ankouet ze. Astennet e vije an hent da vond d'ar bourk dre ma astenne an deiz ive.

On hoariou

Miziou ebrel ha mae a vije evidom ar miziou benniget evid ar c'hoariou. Pa zave an heol e tihunem. A-greiz-toud, e-barz porz ar skol, e vije klevet eur hwitelladenn : eur hrennard bennag e-nije greet ar hwitelléréz gand eun tamm koad kraou pe eun tamm koad haleg. Ne vije ket êzet ober an dra-ze, hag aliez e vije red hadkregi nao pe dég gwech evid arroud d'ober eun dra vad. Lorh a vije en o fennou evel just pa deue an treou da vad ganim. Eun toullad deveziou goude, pep hini 'nije e hwitelléréz. Neuze, e-barz ar porz-skol 'vije torret on fennou gand an drouz. Gwech-ha-gwech all e vije klevet e-barz ar hlas eun tamm "tut! tut!" deut deuz foñs eun diretenn. —"Piou a-neus greet an drouz-ze?", a houle ar skolêr. Den ebed evel just. Ar hwitelléréz a-nevoa sonet heh-unan. Neuze avad e koueze ar punisionou.

Eun toullad deveziou goude eh arrue eur ruill bennag 'barz porz ar skol. An devez war-lerh e vije dég ha goude, peb bugel a-nevoa e hini. Neuze e vije greet redèrèz en-dro da borz ar skol pe dro kroaz-hent ar Mêzou. Ha diarhen e redem welloh evel am-eus bet lavaret dija. A-greiz-toud, ne vije gwelet kelh ebed kén. Ar hanetennou oa deut war ar mêz. Leun a doullou vije neuze e-barz ar porz-skol. Ar hanetennou n'eo ket eur jeu ken êzet ze. Red eo bezañ diluy. Beb sort c'hoariou a

vez greet gand ar hanetennou. Ar jeu "Pemp toull", an "Taol fistoull", pe "Unan evid daou". Ar hanetennou a vije ive a beb sort. Reou vraz, reou vihan, reou en pri, reou wér, reou gér, reou varhad- mad, "diou pe deir evid eur gwenneg".

Marhadou vije greet ive, marhadou kamm aliez : "Me a reio dit dég kanetenn evid zelled deuz da "dictée", pe ugent evid da damm bara ha kig-sall, pe dég all evid ober evidon ma "hompozision".

Kalz a hoariou all a lakee ahanom da dremen on amzer. Jeu ar bolotenn, pe hoari koach-koukou, pe "kas an toñseg d'ar gèr".

Ar c'hwiled-dero, kaer o-deus bezañ amprevaned, a vije tapet, staget deuz o lost gand eun neudenn, ha kaset en-dro. Neuze e reent trouz evel eur moteur. Wechou all e vije trempet lost unan e-barz an añkrier ha pozet war eur feuillenn baper pe war gaier an amezeg. A-greiz-toud e tarnije dre ar hlas. Ne vijen ket an hini diwezañ evid ober an troiou kamm-ze.

Kavoud a reom ive, e-barz ar lanneriou, skrilled du. Daspugnet e vijent 'barz eur voest alumetez. Pa dae da zoñj deze en em lakeent da ganañ e-barz ar hlas. Ar zonerez-ze ne blije ket d'ar skolêr hag ar linennou a goueze war on hein.

Plijadur a-mijem ive mond da dennañ o bleo da verhed skol santez Jeanne d'Arc, pa vijent o

tond pe o vond deuz ar gouent d'ar skol. Renerez ar skol-ze a oa d'ar houlz-ze Mademoiselle Henriette. Bezañ oa eun tamm plah serz ha reud na vije ket brao tostaad d'he merhed. Riskl braz a vije da gaoud eun taol disklaouer war on fennou pe eur skouarniad bennag. Ingal eo, ar pari vije greet da weled pehini eo da dennañ he bleo da Marie-Clotilde pe da Mimi. Soñj am-eus em-oa bet ma hoñfirmasion digand Mademoiselle Henriette. Tostaad reen sur ouz unan deuz he merhed.

An neiz pik

An neizou evel just a dalhe eur plas braz e-barz on hoariou. Pa arrue an hañv, oa karget ar mêziou d'ar houlz-ze gand evned: brini, piked, mouilhi, kegined, pichoned, driski, laouenaned ha beb sort all. Kalz a blijadur a-mijem o tineizia ar paour-kêz loened-ze. Ha dreist-oll ar brini pe ar piked. An alanig¹, ar laouenan pe ar pennduig ne vijent ket dilojet kalz. Med ma vije red krapad war ar wezenn, neuze avad e vije amateurien. Me oa sañset an asez, ar specialist, evid ober ar jimnastik-ze. N'eus forz pegen uhel en em gave an neiz, dre ourgoñill pe evid divenn ar vrud savet din war ma fenn, me a grape war ar wezenn.

Eun devez eta em-oa kavet eun neiz pik koste Gwaz-ar-Rouder, war eur brank a oa teooh evid ma fognez, ha dég metr uhelder. Ar zul war-lerh, gand Marcel hag Armand, en em gaven dindan ar wezenn evid dilojañ an neiz-ze. Evel eur gwiñver e oan savet war ar brankou. Arru oan tost d'an neiz pa gleven eur strak. A-raog 'm-oa bet anaoudegez diouz pezh a oa arru, e oan kouezet war ar prad. Ma zroad kleiz a oa plantet e-barz ar fankigell, ha poan am-oa e-barz traou ma hov. Ma daou gomper oa karzet kuit. Hanter vadaouet e oan. Gallet m'oa memestra dond er-mêz ar fankigell.

¹ alanig : pe alanig ruz : bohruzig.

Pa oen distro d'ar gêr, va zonton am havas livet fall hag a gasas ahanon d'am gwele dioustu. An deiz war-lerh m-oa poan bepred, med gêr ebed koulskoude euz va avañtur. Setu tremenet ganin ar zorhenn da bignal deuz ar gwez... evid eur miz. Krenañ a ran c'hoaz 'n eur zoñjal am-bije gallet 'n em lahañ.

Ar champoeñ gand viou

Eun devez all en eur foetañ bro, am-oa kavet eun neiz bran pintet 'n eur wezenn fao. Diêz da vriata kén teo ma oa, ha lufr ar hef war ar marhad. Tu ebed da dapoud ar haol el leh ma kreske ar brankou brasañ. Ha koulskoude e oa red gweled petra a oa en neiz-ze. Ha me da hervel zikour kanfarded Penn-ar-Hoad. Hag adaleg an deiz war-lerh, e oem eun dég bennag d'an nebeutañ war an dachenn. Penaoz ober. Ne oa hini ebed kreñv a-walh evid dougen eun all pe zaou war e skoaz e-giz eur skeul-vraz. Tu a vije bet c'hoaz da hlebiañ ar bragou beteg ar pennglin hag er hiz-se e peger welloh evid krapad, med amañ ne helle ket bezañ. Re deo ar wezenn avad! Mond a reom da glask eur gloued en eun toull-karr, ha ni da zével anezi gwellañ ma hellom ouz ar wezenn e-giz eur skeul. Goude ne vez mann d'ober evidon da bignad beteg an neiz. Ar bik, evel just, a zeue d'ober eun dodillon seul ma tostaen d'an neiz.

An neiz pik, evel an neziou all, a vez greet gand beb sort treou : briñsou keuneud a-dreuz hag a-héd evid miroud ouz ar loened-preiz. Ne vez lezet nemed eun toull bihan evid mond en diabarz.

An diabarz a zo eur gwir labour a vasoniri ha tapisiri. Ar bik evelkent n'eo ket mataliserez ken-koulz hag ar vran pe ar laouenanig.

Ne oen ket chomet da dortañ, rag pell amzer 'zo e ouien penaoz e vez greet eun neiz. En eun taol lagad 'm-oa kavet an toull. Lakaad a ran e-barz ma dorn hag e santan dindan ma bizied pevar u, klouar c'hoaz.

Penaoz diskenn euz ar wezenn gand pevar u? Roit ar gudenn-ze da ziskoulm d'eun dén desket braz e-neus pleustret skoliou-meur, ne ouezo ket sur avad. Mez d'ar houlz-se kement kanfard a oa er skol e-barz ar hanton a oare penaoz ober. War ma fenn ar gasketenn eun tammig braz gwir eo, ha me da lakaad an uou e-barz dousig-dousig, ha da lakaad 'nezi war ma fenn ha neuze da ziskenn gand evez. Kleved a reen e-keit-se an drouz savet en traou evid gouzoud piou en-dije eun u. Pep hini da vrallañ e gloh e-unan. Pevar u etre eun dég bennag, ne vefe ket ézet ober ar lodennou. Evidon-me da gentañ, diskenn heb terri ma izili ha ma uou. Pa oan en traou, setu beh etre Marcel hag Armand. N'am-oa ket bet amzer da ziskouel ma uou glaz brizlivet. Dichañset din mond a-du gand ma mignon Armand. Setu neuze Marcel, droug e-barz e foñs 'michañs, a roas din eur pez taol war ma hilpenn. Gweled a rit an darvoud. Adaleg e oen diskabell, ar meskaillez melen ha peguz da ruillad war ma dichod. 'N em lakaad a ris da ouelañ gand ar hounnar. Kann zo savet evel just etre an oll ha d'am zro da rei o lod deuz ma

fritadenn d'ar re a êsae tostaad diouzin. Setu penaoz am-oa bet ma champoeñ kenta dre uou.

Brezel ar Menez-Bre

E-barz ar brezel-ze ne oa bet dén maro ebed, evuruzamant. Dre a-viskoaz a zo bet evel-se brezelioù e-barz ar skolioù entre ar ganfarded. Araog ar brezel pevarzeg, hervez kontañ, e-kerz ar goñfirmasion e Gurunuhel, e oa bet eun taol krog etre Kernevaded ar vro-ze ha kanfarded "Bro-Gokègn". Pevar bloaz goude, e mare ar "stourm distro" ma hellfen lavared, an aotrou person, gand skoazell kerent ar vugale, e-noa ranket ober ar jañdarm evid diwall e vefe ar memez taol. Kalz anezo oa bet "konfirmet" diou pe deir gwech gand an Eskob, ha gand o zadou, pe o mammou.

Tapet oa bet ganin kemer lod en eur hrogad evel-se war dinaou ar Menez-Bre.

Beb bloaz, ar 17 a viz even, e vije war an dosenn Vre ar foar. Diouz ar porz-skol e vije gwelet eun tamm mesk war lein an dosenn. C'hoant kaer 'mijem da vond da weled petra ar foeltr a oa war an dosenn-ze. Ar bloaz 1928, gand pevar pe bemp fri louz all, e oan karzet 'trezeg Bre, on boutoukoad dindan on hazell. Brao oa an amzer, tomm an heol. Levenez e-barz kalon ar ganfarded. Abenn eun eur hanter e vefom distro, sur avad! Na vezom ket jeñet gand ze. Gand a-gondision na vefom ket gwelet gand unan bennag deuz on anaoudegez. Gwelet e-moam kezeg hag ebeulien

brao. Marhadourien gand saroïou hir. Lavaret am-
oa d'eur menajer : "Ristu¹ eo da gazeg ha
mahagnet an ebeul bihan". "Ar wirionez a deu
deuz genou ar vugale", a lavaras ar marhadour a
oa eno. Arru oa poent din-me mond pelloh. Krog
ar skourjez da vond en-dro. "Friou louz", eme ar
menajer, "me 'ha d'ober ma gourhemennou da
skolêr Louargad pa dremenin dre ar bourk
emberr. "Skolêr Louargad, 'mome, nim n'om ket
gand se, nim a zo deuz Kokègn. Ne chomem ket
pell da digori on genou dirag ar hezeg. E-kichenn
ar chapel e tigure braz on daoulagad ouz an
dremmwél ken meurdezuz. En em gemer a reem
avad evid begel ar béd. Darn a fell dezo bezañ
uhelloh eged ar Mont-Blanc. An tammig kreun
ha kig-sall e-giz préd lonket buan-ha-buan, poent
braz oë kregi da diskenn.

Da hanter-diskenn, setu-nim o kouezad fri gand
eun dég bennag a babored a deue deuz Louargad.
Ne oa ket bet hir ar gaoz etrezom : "D'ober petra
eo deut Friou louz Treglañviz war an dosenn-
mañ? Ar Menez-Bre a zo war terouar parrouz
Louargad. —"Kokègn n'emañ ket e Bro-Hall,
'michañs?" —"Selaouit 'ta, genaoueien. Abaoe
Marignan 1515 eo lakeet ar Menez-Bre e-barz en
Treglañviz. Med c'hwi a zo kén lokard na oarit ket
nag istor na jeografi. C'hwi zo berniou kaoh,
marmouzien, ha nim 'ha da gas ahanoh d'ar gêr
gand taoliou troad en ho reor". Roet am-oa dija

¹ristu : feneant, na fiñv ket kalz, labaskenneg. Ne vez impli-jet ar gêr-ze
nemed evid ar hezeg.

eur grabanad d'ar lankon braz a oa a-fas din. Krog
oa ar mein hag ar bizier da vond en-dro. A-greiz-
toud, unan a-nevoa kavet eur vaz kloued, hag eñ
rei eun taol war ma fenn. Flistra a ree ar gwad
deuz ma fri ha deuz eun toull e ma fenn. Hanter
vadaouet ar paotr. Pa o-nevoa gwelet ar ganfarded
ar gwad o ruill, pep hini diouz e du ha me a oa
chomet ma-unan da ouelañ war ma stad.

"O! Sant Blez benniget, na lezit ket ahanon da
vervel amañ, heb ma zakramañchou; deut d'am
zikour. Me a lakeo ma daou wenneg e-barz ho
kased disul e-leh prenañ bonbon. Da vihannañ,
lezit ahanon da vond da vervel d'ar gêr. Kar ma
zintin a reo trouz din-me ma n'an ket da vervel
d'ar gêr!"

Deut da veza keun da ma mignoned, e oant
deut en-dro d'am frealzi ha da houzoud marteze,
evid soñjal penaoz kemer an digoll. Eun tamm
gwalhet e oe ma fenn en dour ar Yeodi. C'hoan-
teet ganin retorn a-dreuz dre parkeier, degouezed
a reom e kêriadenn ar Veuzid, eul leo deuz ar
bourk. Peder eur bennag e oa pa arruem plasenn
ar bourk, reor moan ganim. Gwadañ a ree bepred
ma fri. Unan bennag truezuz a gasas ahanon e ti ar
leanezed evid soagnal ma fenn. Lakeet e oa eun
tamm koton en ma fri, eur vandenn "Velpeau"
en-dro da ma fenn. Ne vije gwelet nemed ma fri,
ma genou ha ma daoulagad. Ho lezed a ran da
zoñjal pebez trioñf a reas dim an aotrou Kado. -
"Peleh oh bet? Petra a zo arru ganeoh?" Ranket
meum kontañ an doare. Pa meum achu, an

aotrou Kado a respontas dim : "Petra, genaoueienn, ne hovezit ket penaoz ar Menez-Bre n'emañ ket e Louargad nag e-barz en Treglañviz, med e-barz en Pederneg!" Ma! memestra, eun dra bennag meum desket hirie.

Linennou ha verbou a goueze a-druill. N'eo ket a-walh se; red eo mond d'ar gêr ha klask digareziou evid ma fenn liennet.

Savet 'm-oa eur gontadenn heb na penn na lost, peadra da wasaad ma zro. Ze n'e-nevoa ket dreset ma aferiou, pell ahane. Bezañ e veze ive taoliou krog etrezom- ni. Eun devez, n'ouzon ket evid perag, oa deut dim ar menoz da gas paotred an Traou d'ar gêr. Dalhmad dirag ar skol e veze eur bern mein. Euz ar hentañ evid stlapañ. Strinkañ a ree ar mein a-wechou beteg prenestrou ar skol ha zoken beteg lojeiz an Dimezell Leizour, renérez skol laik ar merhed. Dén da zamall evel just. Ar mein a darnije o-unan. Gwechou all kêriadenn ar Porzou a glaske kann gand Penn-ar-Hoad, pe Kermoda gand Kerloh. Galloud a rafeh soñjal ne oam ket kolisted. Ar re-mañ ah ee e-barz an abadenn a-bouez eun neudenn vreïn hepken. Med ar stourmou-ze ne oant nemed c'hoariou. Ne oam na gwelloh na gwasoh eged bugale hirie. Koulskoude ne vije ket êz lared er govesion e vijer penn-kaoz an emgann. Beb yaou ha beb sul e vije digaset dim da zoñj e oam paour-kêz peherien. Glahar ha menoziou mad a oa berr-baduz. En porz skol avad, bazadou nebeud a wech : an aotrou Kado a vije war evez.

An aotrou person, eñ, daoust dezañ bezañ garo, a wele a beb seurt. Sul ar Beuz a vije eun devez diêz-kenañ. An overenn a bade eun eur hanter. Ne vije ket êzet chom fur 'pad an amzer-ze. Ha pañ! eun taol bod beuz war ma fenn. Ha pañ! Red eo renta moneiz. Evel-se e vije savet eun tamm kann, pa vije troet kein an aotrou person pe hini ar leanez karget da evezad ahanom.

Ar leanez-ze, ne anavezan anezi nemed da vezañ "ma mère". Eur plah zantel avad. Biskoaz ne gastize dén. An oll baotred euz ma noad o-deus miret outi grad vad, doujañs ha karantez. Hirie c'hoaz, o soñjal er brezelouigou-ze, am-eus poan 'n em zivenn da gredi on-ije gellet 'n em hloazañ grevusoh. Sant Blez ouzon a-walh edo war evez.

An aotrou Person hag e bone

An Aotrou Marreg a oa person Treglañviz d'ar houlz-se. Poan e-neze evid 'n em ziblasañ. Karr boutin ebed na memez kirri-dre-dan! Soñj am-eus o vezañ gwelet anezañ o kas an Aotrou Doue d'unan bennag e par ar maro, euz kostez Kernnon. Ze a oa e-pad ar goañv, abred deuz ar beure. N'oa ket sklêr an deiz. Eun den a gerze diaraogañ gand eur hleuzeur hag o tintal eur hlohig ma 'm-eus soñj mad. Eun dra digustum evid eur paotrig eveldon-me. Kemeret spont ganiñ, ne ouien ket pe ober zin ar groaz, pe daoulinañ, ha me da lampañ dreist ar hleuz er park. Ha me selled ar prosesion spouronuz o tremen.

Ar person koz a oa braz ha teo ha poan e-nije o kerzed. Remm e-nevoa ive. War an deveziou diwezañ e oa e Treglañviz e-nije poan o sevel ouz an aoter, ha plegañ pennou e hlin. Prenet e-nevoa eta eur pone hag eur charabañ evid ober e valeadennou. Al loen-ze n'oa ket anavezet e-barz ar vro. An dud a deue da weled anezañ dre guriuz. Med al loen-ze ne vije ket êzet dond a-benn dioutañ. Peurvuañ eo ar zakrist a stage anezañ. 'Benn ar fin e vije tammou aksidañchou gantañ. Eun devez e-barz eun dro-gorn e oa ruillet ar wetur ha bleaset an aotrou person. D'ar mare-ze ar heloioù a errue pe gand ar faktour pe gand ar vugale. Greet em-oa eun taol boutik bennag en deizioù-ze, ha

greet em-oa eur gontadenn diouz ma hiz. An aotrou person eta oa bet o ruillad e-barz an dro-gorn, 'kreisteiz ar bourk hag ar Porjou. Ha nim, bugale ar skol, a-moam sikouret an aotrou person d'en em diluañ gand e bone. Al loen brein-ze e-nevoa roet din-me eun taol gwink ken e wade ma fri. Ne gredan ket he-devoa lonket ma zintin ar gaou-ze. Ingal eo, ar zul war-lerh oa eet d'an oferenn veure hag he-devoa klevet ar wirionez. Bet e oa bet an aksidant-se e-barz kêriadenn Restourneg, eul leo pelloh ha tri devez a-raog ma zrogamm. Ola! avad! N'am-oa ket bet ezomm da lemmaniñ ma bragou, peogwir e oan oh en em wiskañ da vond d'an oferenn-bred pa veze arru ma zintin er gêr. Gand ar bout balan em-oa bet sakramant ar goñfirmasion. Ar gousperou a-raog an oferenn, ha ze deuz perz ar pone hag an aotrou person.

An aotrou Kado hag e wreg

An aotrou Kado a oa arru e-barz en Treglañviz dioustu goude ar brezel pevarzeg. E hoar-gaer, an itron Gevellou, a oa dija e-barz ar barrouz 'baoe a-raog ar brezel. Renerez skol laik ar merhed e oa-hi. He fried oa bet lahet 'pad ar brezel-ze.

An aotrou Kado a oa deut da rañplasi anezañ evel rener skol ar baotred. Deut e oa 'mêz ar Skol Normal eun toullad bloaveziou a-raog.

E wreg oa ive skolaerez an eil klas. E-pad c'hweh vloaz e oan bet e-barz klas an eil pe egile. An itron Kado oa eur plah a galon. Mamm da eiz bugel, n'oa ket êzet dezi ober skol da bemp bugel warn-ugent ha sevel he bugale. Ingal eo, kemer a ree kalz a boan ganim. Pa oan arru en he hlas, ne ouvezen ket kalz a dra, just lenn ha skrivañ. Tri miz goude e oan ar henta diouz ar hlas. A-wechou e kase ahanon d'he zi evid hadstudiañ ar gentel desket fall. Gwech ha gwech all e-mije neuze ma hadvern gand eur bannah chokola war ar marhad. 'Mechañs pa oan emzivad a lakee anezi da gaoud evidon eun tamm truez. Meulodiou a ree din war ma fenn da ma zintin Soaz. Me avad a vije neuze lorh e ma horv. Renket he-devoa diskrogi deuz he labour e-pad tri miz evid dispakañ deuz he merh diwezañ. N'am-oa desket netra e-pad ar houlz-se. Pa oa deut en

distro e oan an eil diwezañ. Daou viz goude e vezen adarre e-mesk ar re gentañ. Ar bloaz war-lerh e oan en em gavet e-barz klas an aotrou Kado. Kalz a boan am-oa bet oh en em ober deuz an denze, med e wreg a dalhe bepred da heuill ma studi. Ya, trugarez vraz am-eus da lavared d'ar plah dispar-ze. Bugale ma noad o-devez diouz an itron Kado ar gwellañ eñvor. Glaharet kaer e oan bet p'am-oa klevet lavared e oa maro ma skolaerez koz. Ar plah he-deus komeret e-barz ma buhez eur plas deuz ar hentañ.

An aotrou Kado eta oa eun den reud ha rust, zellou du dezañ. Gwir eo e-nevoa d'ober gand eur bagad marmouzed ha ne vije ket brao dond a-benn dioute. E hano bihan oa "Isidore". Galled a rit kredi hardi ne oa ket kouezet an hano-ze e-barz skouarniou stouvet : "Diwall, paotr bihan, arru eo "Zidor" war da gein!"

Eur skolaer laik oa avad ha n'ee jamez d'an iliz. D'ar houlz-se dija e oa eun tamm kasoni entre ar skol laik hag ar skol libr, hag entre ar person hag ar skolaer. Ze ne ree ket vad d'ar vugale. An aotrou Kado ne enebe ket ar vugale evid heuill ar retred Pask pe ar hatekiz. Ne vije ket evel-se e-barz toud ar parrouziou.

Desket e vije kalz a dreou dim e-barz ar skol. Treou solud evid en em divenn diwezatoh e-barz ar vuhez. Sur a-walh skolaerien ar parrouziou all a ree memez tra. Gand an aotrou Kado ne vije ket droed d'en em dromplañ. An aritmetik, an istor,

ar skianchou desket gand ma skolaer a-neus bet rentet servij din-me evid en em dibab. Gand an doare-skrivañ e-nevoa bet ganin kalz a boan evel ma lavar in pelloh.

Bet oa ive unan deuz ar re genta diwar an dro da grouañ baleadennou evid ar skol. Evid paeañ ar frejou e ree baliou. Eur bloavez a-nevoa greet unan e-pad ar horaiz. An aotrou person a-nevoa divennet d'ar yaouankiz mond d'an ebatou-ze. Daspugnet e-nevoa nebeud a dra. Ar bloavez-se e oa chomet ar vugale er gêr. Pep hini e-neus soñj deuz ar valeadenn gentañ da Vreheg e-kichenn Plouha. Ar wech kentañ d'an oll da weled ar mor. Ar bloaz war-lerh e oam eet da Lokemo ha goude da Bleuvihan.

An aotrou Kado a oa ive sekretour ar méri. Arruoud a ree eur wech an amzer da vezañ direnket diwar e skol. Neuze e wreg en em garge da evesaad ahanom. Ne gredan ket an direnkañ-ze a-neus bet harzet ar vugale da ober o studi.

Eun toullad bloaveziou a-raog ma oa marvet 'm-oa bet ar blijadur da weled anezañ ti e vab Louis, mêr parrouz Tredrez. Ma faour-kêz skolaer oa deut da vezañ kazi dall. Estonet oan bet o weled gand pesort nerz-kalon e talhe e grog. Kalz a boanspered a-nevoa bet 'benn neuze (kollet e wreg hag e verh diwezañ da 19 vloaz). Bet oa êseet imboudi dezi eul lounez. Kentañ êsa a zo bet greet en Frañs. Ar paour-kêz plahig oa marvet deg devez goude. Gand kalz a galon e kaozeas din-me deuz ar vuga-

le e-nevoa bet skoliataet gwechall. Ya, sur on, an den-ze a zo bet eun den a galon hag a dalvoudegez vraz.

Ar gentel vuzik

Kalz a dreou all c'hoaz a ree an aotrou Kado evid sikour ahanom da zeski. Savet e-nevoa ive eur bibliotek e leh ma hallem kaoud levriou da lenn. Gand kalz a interest evel-se am-eus bet lennet Victor Hugo, Erckmann-Chatrian pe Rudyard Kipling. Beb gwener ar beure e roe eur gentel vuzik. Neuze e kemere eur glarinetenn evid heuill ar hanaouennou. Gweled a ran anezañ c'hoaz o sevel e vañchou, o tremen e deod war e vuzellou, o lakaad e vizied war an alhweziou, o komer e alan ha c'hwezañ e-barz ar benveg-se. Kalz a blijadur a vije neuze. Pe e c'hoarie fall, pe ar glarinetenn a oa eur hoz bitrak bennag. Aliez e ree eur "houak". Neuze e lakaem on friou e foñs an diretenn da hoarzin.

Ar merher hag ar zadorn, pep hini d'e dro, e chomem goude ar skol da zikour skubañ ar hlas. Eun devez e oan bet tapet gand ma mignon Yann S. da ober ar gorveen-ze, ha deut da zoñj ñim stouvañ ar benveg muzik. Tri pe bevar damm paper ha tammou lien, ha trouz ebed ne deue er-mêz. Ar gwener ar beure ne oam ket faro o hortoz ar skolaer da gomer e glarinetenn. Pa e-nevoa c'hwezet e-barz, trouz ebed ne oa deut er-mêz. Toud ar ganfarded da hoarzin evel just. Kroget e-nevoa e-barz foñs bragou e vab ha skoet anezañ er-mêz a-raog e-nevoa bet amzer da houzoud petra

oa arru gantañ. C'hoarzin a ret, tudou kêz, me ne hoarzen ket avad. Renket am-oa en em diskuliadi. Diou pe deir skouarniad, hag eun toullad mad a linennou da ober, setu aze evid on hastiz. An devez a-raog, e vab, gand diou euz e hoarezed, a oa bet e-barz e glas evid deski o henteliou. Evel just e oa bet tamallet dezañ an dro-gamm-ze. Beb tro, pa welan eur glarinetenn e-barz an televizion e teu da zoñj din deuz ma hentel vuzik.

Pevar gwennege ar zul

Ar vugale d'ar houlz-se n'a-nije ket kalz a arhant. Re a boan a vije o hounid aneze. Gwech ha gwech all memestra e-mijem eur gwennege bennag, gand ar vadeziantou pe an eureujou. Neuze ez eem d'an iliz da hortoz ken e teue ar paeron hag ar vaeronez er-mêz da skei eun toullad gwenneien pe drajeou. Bountadeg entre ar ganfarded evid gweled piou a dape ar muiañ! Pa oa badeziant Marie-Ange L.G., em-eus soñj em-oa kignet ma fennou daoulin en em ruillad war afez ar vered evid daspugn daou wenneg.

Ma zintin a roe din-me ive pevar gwennege beb sul. Daou da rei evid ar gest. Daou all da brenañ eun toullad bonboniou. 'Daleg ma vije achu an oferenn ez eem da di Mari Pastol pe da di Joz Kloareg da ober on marhad. Klianted e leh ma vije roet ar muiañ evid on arhant. Ne gredan ket o-dije bet kalz a hounidegez diwarnom. Aliez e roent trizeg evid an dousenn.

An daou wenneg all n'eent ket e leh ma vijent sañset da vond. E-leh lakaad daou wenneg e-barz ar gest, ne lakaen nemed unan (eun hanter behed). Ze deue deuz an hini a vije o kestral. Gwechou, hemañ "ankouee" tremen ar plad. Eur zulvez, ma zonton oa bet galvet evid ober ar gest. Med an devez-se n'am-oa ket gortozet fin an

oferenn evid dispign ma feadra. Setu gwennege ebed, ha tapet Jean-Marie. E-pad teir zun n'am-oa bet gwennege ebed, ha war ar marhad diou pe deir grabanad gand ma zintin. Bet am-eus anaveet eur holist a skrape beb sul eun toullad gwenneien diwar kaset an anaon. Beteg ma oa kouezet ar person warnañ. Setu evel just oa bet bountet 'mêz ar sekretiri.

Bara benniget a vije roet ive e-pad an oferenn-bred. Evez a vije d'ober evid ampech ar ganfarded da diskargañ ar baner. Pep hini e dornad. Evel pa vijem o vervel gand an naon.

Koulskoude ar bara-ze na oa ket welloh evid an hini a debrem e-barz ar gêr.

Ar brezoneg, ar galleg hag al latin

An deiz kentañ ma oan arru er skol em-oa dija seiz vloaz. N'oan ket ma-unan da gregi ma studi d'an noad-ze. Pell ma oam diouz ar skol ha gand an heñchou fall, ne vije ket êzet kas ar vugale d'ar skol abred. Evel ma mignoned all ne ouvezen ger galleg ebed. On skolaerez a ree evel na intentfe ket brezoneg. An deveziou kenta oa bet diêz-kaer en em gleved. A-benn vakañsou an Nedeleg e ouve-em toud kaozeal galleg. E-pad an amzer hoari ne vije ket droed da gaozeal en brezoneg. Med dioustu ma vijem deut er-mêz porz ar skol, "Kenavo ar Frañs, Breiz eo on bro".

Bugale ar hlas braz a vije kastizet pa vijent klevet o kaozeal en brezoneg. Er hatekiz neuze e vije red deski en brezoneg e-barz al levr bihan moulllet gand Prud'homme diouz Sant-Brieg. Red e vije deski al levr dre eñvor deuz ar ger kentañ beteg an hini diweza : "Ha c'hwi zo kristen? Ya, a-drugarez Doue". Bezañ oa ive e-barz paterou e latin : Credo, Pater, Confiteor. Ar bloaz 'm-oa greet ma fask kentañ, 'benn neuze e oan kad da lavared peb pajennad a oa el levr-ze. Ne gomprenen ket an hanter deuz ar pez a-mije desket. E-barz al levr-ze e oa kalz geriennou dianavezet evidom. "On Zalver, bara pemdezieg". Meskaiez a vije kavet e-barz an deveriou pe on hompozisionou. Skrivañ a reen aliez hanter-halleg hanter-vrezoneg : *J'ai*

riboté le lèz pe on a badayé ma petite sœur; on a malé les pommes. Eur wech em-oa skrivet : Mon oncle a prené une machine à piler le lann. An aotrou Kado an devez-se e-nevoa greet eur zoda-denn; renket em-oa displega ar verb broyer deuz toud e giz ha toud an amzeriou. Abaoe a zo bet kalz a chañchamant. Siwaz, ar vugale ne deskont ket ken ar brezoneg. Kalz anaoudegez am-eus evid ar studierien hag ar gelennerien a gomer ar boan da zeski c'hoaz yez o zud-koz. Marteze en eur skrivañ an toullad linennou-mañ em-mo sikouret aneze eun tammig bennag. Neuze avad n'ammo ket kollet ma amzer. Dalhet da stourm, tud yaouank, on zevenadur n'eo ket kap da vond da goll.

Kaifa

En-dro dim e oa ive tud a beb sort doare, tud mahagnet, tud maleuruz. daou pe dri a dremene da glask an aluzon. An dud-se a vije aliez greet goap dioute. Ar vugale a zo didruez. Bezañ 'oa ar paotr koz o veva e-barz ar Hoz-Vagon hent-houarn, just e-kichenn ar skol. Ar paour-kêz koz a wele beb sort ganim. Ruillet e vije e zaillad dour a hee da gerhad tri hant metr deuz e vagon. Skoet e vije mein gantañ.

Eun devez moarvad, skuiz gand ar vizer a reem dezañ, eh eas da weled on skolaer. Bet e moam an devez-se adarre eur zarmon hag eun toullad displegaduriou-verb da ober war ar marhad. Goude e-nevoa bet peuh an den koz e-barz e di. Kavet oa bet maro gand e vizer e-barz e vagon. Hervez, oa dindan e wele eun toullad mad a wen-neien. Hennez, eme an aotrou Kado, oa eun den piz. E-pad eun toullad deiziou e soñje din-me e oa hennez an "Harpagon" a gomze Molière diwar e benn e-barz on levr.

Kaifa oa an ispiser hag a hee gand eur harr bihan teir rod diouz an eil menaj d'egile da werzañ e varhadourez : kafe, chikore... Eur pezh ki braz oa staget war ar harr-ze.

Stard oa sevel ar graiou ha kontant braz e vije Kaifa da gavoud ar vugale da zikour ar paour-kêz ki a denne war ar harr, eun teod hir er-mêz e henou. Gra ar Mêzou e-kichenn ar skol a zo reud mad, med nao pe deg kanfard ne vijent ket pell o sevel ar harr e-barz ar hreh. Neuze evid mond war draou ez eem toud en on hoaze war ar harr. Eun devez moarvad e-moam komeret re a lañs, ha setu ruillet ar garg e-barz an douvez, leun a dour hag a fank. Ar hafe, ar sukr, an holen a oa mesk-ha-mesk. Ar hi oa gloaziet hag a yude d'ar maro. Ma fri oa kignet adarre. Kaifa, chomet war-lerh, a yude kemend-all dirag ar maleur. Pep hini oa karzet deuz e du. Ne oan ket chomet da hortoz gourhemennou. Deut oan memestra eun tamm keun din-me ha deut e vezen en-dro avad. Kavet eur grabanad gand Kaifa! Ne oa ket lorch e ma fenn pa oan erru er Porjou. Bet em-oa adarre an dro bout balan digand ma zintin. E-barz ar skol, tri devez heb c'hoari. Ar zul war-lerh war pennou ma daoulin 'kreiz an iliz e-pad an oferenn. Bis-koaz n'am-oa bet hadgwelet ar paour-kêz Kaifa. Bremañ hanter-kant vloaz goude e-mez c'hoaz méz pa zoñjan pegement a hlahar a-moam greet d'an den-ze.

An here hag an eost

Herri Troyat en-deus skrivet eur rollad roman-tou dindan an hano-ze hag a-neus netra da weled gand an here hag an eost evel ma tremene e Treglañviz er bloaveziou 20 ha 25. Emaon o vond da gontañ deoh.

Bezañ 'oa ze goude ar brezel 14. Ar mekanikou a oa a-bouez erruoud e feurmioù Breiz. Soñj am-eus euz an amzer diaraog. Gwelet am-eus hadañ gwiniz gand ar bal hag ar rastell e-barz an douarou gleb er peurvuiañ. Plomañ evel a vije lavaret.

Gwelet em-eus ive ober an hadañ gand ar ruflanerez; e leh all e veze greet diouti ar skejerez, eun hano gwelloc'h a gav din, diouz ar benveg-se, damheñvel ouz eun alar vihan, staget warni eun aneval. Ar zoh anezi, hir ha moan, heñvel a-walh ouz askell eun evn, a ree, e bihannoh 'vel just, labour eun niveleuse a-vremañ e gwrimennou an heñchou braz. Implijet e oe ar benveg-se pell goude ma oa deut er vro an haderez, en douarou pounner, evid harz an douar da balemme.

Troet e veze an douar gand eun alar : eur zoh hepken war eur stern koad, ha daou a gezeg warnañ o sachañ. Kroget e veze gand daou ero, kein ouz kein, ha dioustu ar greun a-zorn-nij, hag ar ruflanerez d'o goloi tano.

Dre gustum, an amezeien a gemere perz el labouriou-ze. Eun digarez da 'n em gavoud asamblez, ha daoust d'al labour bezañ stard, e veze plijadur e-leiz. Echu an hadañ en eur feurm, an amezeien hag ar vignoned a veze pedet evid eur pred mad : ar yar here a veze greet euz ar bombañs-se, damheñvel ouz ar yar er pod-houarn 'vel ma lare ar Roue Herri IV.

Digouezet zo bet ganin kemer perz en nozveziou-ze hag er beilladegou da heul. Ar baotred a hoarie kartou hag ar merhed domino. A-hend-all, divizoud a reed dibreder e kouign an tan. Gwech pe wech, neb bennag a gane pe a gonte istoriou. Ni, ar vugale, o zelaoue gand kalz a evez, pa ne veze ket gand spont, rag aliez ar marvailloù a droe diwar-benn ar maro. Ar brezel pevarzeg-triweh a oa nevez-achu, digaset gantañ kalz a freuz hag a reuz e tiez Treglañviz, ha gantañ ive meur a zanevell a gomzin diouto diwezatoh. Gand an deiz kentañ ar bloaz e veze digarez d'ober ar memez bodadegou, peotramant pa veze lahet ar porhell.

Ar zegal, an heiz, ar melchon, an ed-du a veze hadet ive a-zorn-nij. Red tapoud an tu d'ingali kemend a hreun war gemend a zouar heb lezel toullou hag heb koufoni an had : na stank na tano, aze e oa an dalh. Er bloaveziou 1925-26 e oa gwelet an haderezou kentañ, gand seiz pe nao renk.

E-pad ar goañv, e vezer kaoud damant d'an trevajou : eun taol skorn kaled ha kriz, kerkoulz

hadhadañ. Ar brini a oa niveruz-tre, dezo da blavañ a-vandennadou war ar parkeier nevez-hadet; an havregou a oa du-pod, goloet ganto. Evid harz ouz al loened fall-ze hag o miroud da zarnijal, e veze lakeet neudennou a-dreuz hag a-hed war ar park a-bez, war-dro daou droatad ouz an douar ha skoulmet war bizier sanket en douar med aliez neudenni, 'vel ma veze lavaret, ne veze ket a-walh evid herzel outo.

Red c'hoaz taol evez war ar parkadou gwiniz beteg an eost ha kaoud trubuil diwar-benn an danvez-bara da zond hag ive diwar-benn an amzer a vefe evid an eost.

Pez a zell an eost, kalz a cheñchamañchou ive etre 1920 ha 1930. Gwelet am-eus er mereuriou bihan trohañ an ed gand ar falh. War ar charrefalh e oa savet eur seurt rastell tri pe pevarvizieg evid derhel a-unan ha sonn ar horzennou-ed trohet. War-lerh ar falher e teue eur meder all gand eur falz-strop evid distagañ an dram mou hag eun drived den evid eren ar vriad. Goude-ze e veze d'ober savadelli, da lared eo lakaad en o zav eiz hag eiz da zehañ, da hortoz d'o charre d'ar gêr gand ar hastell-eost ha d'o goustelli. Eur houstell greet a-zoare a oa lorch al labourer, bremañ didrubuill.

Gand an droherez erruet diwezatoh, al labour a deue da vezañ muioh diboan ha founnusoh. Daou a gezeg ha daou zen a oa ezomm hepken. Unan anezo a gase ar hezeg en-dro hag egile, a-

gostez an troh, gand eur vaz hir, a zidramme. Eul labour stard-kenañ, en askont d'an tommder. C'hwezet ganin e 1931 pa oe roet din ar garg da charre ar hezeg ha stad ennon da gemer lod euz labour an eost! Kuiteet am-oa Treglañviz pa zeuas er-mêz ar mekanikou da drohañ ha da eren war eun dro. Ar re-mañ ne badent nepell rag bremañ e kaver ardivinkou da droha ha da zornañ an eost raktal, buannoh-buannañ dalhmad.

An dornañ

Nag a nevezentiou amañ ive.

Dond a ra din da zoñj bezañ gwelet er Hevez, e leh emañ bremañ o chom an Ao. Roparz (er bloavezh 1923, me gred), bezañ gwelet a laran deoh, dornañ gand freillou pe hwistou ha meur a wech rag goude bezañ echuet e miz eost gand ar gwiniz, kerh hag all, ar memez labour a veze gand an ed-du : e peb feurm e veze eun tamm douar bennag dindan ed-du.

Setu penaoz en em gemered : evid kregi, e lakaed eun drammm 'e zav sonn e-kreiz al leur ha goude e veze astennet ar re all, gwisk ha gwisk tro-dro, e-giz ma ne weled nemed ar pennou-ed. En eur droidellad e veze goloet al leur a-bez gand ar plouz ledet warni ha ne veze gwelet nemed an tohadennou.

Neuze e kroge an dornañ gand freillou, dre skipaillou a-bevar : daou a gerze a-zouz ha daou war-raog. Ar freillou a dlee kouezañ a-vareadou; hini an tu kleiz o kerzed da gouezañ er memez amzer gand hini an tu dehou o souzañ hag evel-se beb eil tro. Gwech ha gwech all, e tigoueze taoliou frap etre daou freill; ar fust pe ar walenn da derri ha kollet e werz-butun gand an dorner, hervez lared.

Dreist-oll pa veze pevar laz-dornañ, e oa peadra da chom digor e henou, o selled ouz al labourerien : ar greun a strake hag a strinke, ar plouz gwasket ha diwasket en em wee hag en em blade... Penn a-dreuz ebed o weled ar greun alaouret o tispakañ pa zaved an drammm evid trei tu dezi hag he haddornañ war an tu gin.

Ne dalv ket ar boan lared e oa stard-kaer al labour-ze. An dour c'hwez a zivere takenn-ha-takenn ha da noz pep hini a veze skuiz-divi.

Goude ar freilleta, red heja ar plouz evid ma kouezfe ar greun. Ar greun end-eeun dastumet ha berniet a veze tremenet dre ar wenterez. Ar pell-kerh a veze lakeet a-gostez evid kouchañ ar holhedou, koulz dindan 'vel war-benn ar gweleou ha zoken tud kêr Wengamp a deue da breñañ pell-kerh. Tud va noad o-deus kousket, paour ha pinvidig, war pell-kerh, dous ha tomm er goañv.

Ar memez bloaz, me gred, em-eus gwelet dornañ gand ar "houf", e tiegez an Ao. Braz er Porzou, feurm dalhet d'ar mare-ze gand Y. Cossin, leshanvet Yves Kab. Eur manej, sachet gand eiz pe deg a gezeg kaer-tre, a gase ar houf en-dro. Eur charretour er hreiz, eur skourjez 'n e zorn, a vlenie ar hezeg. Ar houf a ree eun todillon spontuz, o rohal-dirohal, gand eur moread a boultr. Darn a heje ar plouz ha darn a'r wazed kreñv a gase ar plouz er-mêz, gand peziou forhadou, savet a-benn breh war lein ar bern, e leh eur rummad all a stumme ar bern. Ar re-mañ, peurvuiañ war an

noad, a oa mailled evid hen ober, tapet ganto skiant-prenañ abaoe an amzer, hag e chomed bamet eur wech echu al labour... med ive eur reoriad méz pa veze red zintan ar bern-plouz. E-keit-se, tud all a zastume ar greun, evid tremen anezañ dre ar wenterez.

Eur pennad goude e oe gwelet ar hentañ mekanikou da zornañ : seiz pe eiz a oa war ar barrouz, e Koledennou, e Sant Adrian, er Veuzid da skwér. Ar "grand travail" a veze greet dioute ha soñj ameus c'hoaz diouz ar merk anezo : "Merlin" peotramant "Société française, Vierzon", ha da gas anezo en-dro, eul "Lister". En dornadegou-ze, em-beze poan kaoud va flas rag ar skipaillou a veze savet dre garter, eur sintier, hag evel-se paotred ha merhed ah ee euz tiegez da diegez : al labour a groge mintin mad ha n'echue ket a-raog unneg eur, evid gelloud peurzornañ en eur menaj braz. Amzer da goaniañ ha da zond d'ar gêr war droad, e veze hanternoz pe eun eur diouz ar beure. An deiz war-lerh, beh dezi adarre hag evel-se beteg ar zadorn. Gelloud a rit kredi penaoz ar zul a veze erru mad, pa larin deoh e laboured dindan an heol pik hag ar poultr, ken ne weled mui netra.

Pez a zell an debri, dre oll ar memez keusteu-
renn. Bara, amann, kig-sall ha patatez evid had-
lein ha hadvern. Da greisteiz eun tamm soubenn
hag eun tamm kig debret war eun tamm bara. Pa
veze achu dornañ, neuze e veze pred ar wastell.
Ragou kig ha patatez gand prunaoz; "rata vapeur"
evel ma veze lavaret. Mestrez an ti a dremene en-

dro d'an taoliou evid rei da bep hini e damm gwerz-butun.

Stad a veze e-barz an oll pa veze achu an dorna-
deg-ze. E-pad teir pe beder zun evel-se 'mesk ar
poultr, dindan an heol tomm o c'hwezañ! Ya,
toudou-kêz, d'ar houlz-se oa garo ar vuhez e-barz
ar menajou.

Amzer ar foenn

A-raog ma oa arru ar mekanikou en on bro, ober ar foenn a veze ive eul labour stard. Red e veze trohañ ar yeot er prajou gand ar falh. Evid ober ar vicher-ze oa eun toullad gwerzed kreñv. Ar re-ze a labour war marhad. Ne choment ket da zelled en-dro dezo. E-pad an deiz evel-se, hanter bleget o sachañ war ar falh. N'eo ket heb rêzon o-dije poan en o hein.

Paotr ar penn a-raog a roe an ton d'ar re all da vond war-lerh. Ar re yaouank evel just gand kalz a boan, med red e veze mond da heul. An enor oa e-barz ar jeu. Eur wech an amzer e veze greet eun tamm poz evid lemmanñ ar falh ha da evañ eur bannah jistr. Ha dao dezi adarre. Ne veze kaoz ebed nemed trouz ar falh o ruillañ ar yeot en andennou. "Kaoh!" eme unan pa 'neze stoket ar falh en eur mên.

Da nav eur e veze hadlein. Da greisteiz da vern ha goude "kousk da greisteiz". Goude, neuze, e veze d'ober pilad ar falh. Aze e veze gwelet peleh oa an dud a vicher. Ar falh pilet mad a ree labour vad ha diboanuz. Hadvern a veze war-dro teir eur. Aliez e labourad beteg an noz. Ya, sur deveziou hir ha poaniuz, dindan heol miz even. E fin an deiz, e veze pleget ar falherien e daou.

Ma zintin Soaz, deiz ar fahadeg-se, a ree kram-pouez da vern hag evel just Yann Krenn a ree moyen da vond d'ar gêr an devez-se. Roet e veze din-me eur horvad krampouez hag eur gram-pouezenn all evid ma hadvern. Pa veze achu ar skol e kerzen d'ar gêr evid gweled ar falherien.

Goude neuze e veze d'ober sklabez ar yeot evid dezañ sehañ. Troet ha distroet e veze ar foenn gand ar forh koad. Eur barr glao, ha toud a veze da hadkomañs. Rodellad hag ober berniou da hortoz kad amzer da gas ar foenn-ze d'ar gêr. Ober ar harg plouz pe foenn n'eo ket ive eun dra êzet, war ar hastell-eost. Eur hevennad ispisialourien bennag a veze red kavoud evid mond war ar harr. An heñchou a oa fall hag aliez e veze ruillet ar garg. Neuze evel just e veze greet goap diouz ar hevennad.

Ar bern foenn e-barz ar gêr ne veze ket greet ive gand n'eus forz piou. Ar berchenn plantet e-barz an douar evid ober ar houstell, moan diouz an traou, ront e gov ha moan e veg. Evel-se e veze heñvel diouz eur gornigell. Pa veze greet mad al labour n'ee ket an dour e-barz ar foenn. Ya, kalz a boan a gomere d'ar houlz-se on zud evid gonid o zamm buhez.

Red e oa bevañ

Red e veze bevañ. Ar bloavezioù goude ar brezel, diouz 1924 da 1933, a zo bet stard evid al labourerien-douar. Gwerzet fall an ed, ar patatez, ar yér, an uou. An douarou a veze feurmet ker. Den ebed ne gave e gont. Ar perhenn, ablamour e-neze poan o vezañ paeet, ar merour, kemend all a boan evid en em dibab. Ne oa lezenn vad ebed evid feurmi an douar. Pep hini a lakee ar briz e-neze c'hoant. An uou, an amann a veze gwerzet evid prenañ ar hafe, ar sukr, an holen pe ar petrol. Pegement a basianted a veze da gad evid dond a-benn diouz al lêz evid ober an amann! ha gwerzañ anezañ goude.

Da gentañ, digoavenni al lêz ha lakaad anezañ da zevel. Bet am-eus aliez kaset an digoavennerez en-dro; ar hizier ne vezent ket pell prest da laerez eur flipad lêz bennag. Pa veze savet ar goavenn, e veze lakeet e-barz ar ribot, ha tro dezi, ken e veze arru ar bleuñ war ar werenn a oa e penn ar ribot. Er goañv e veze red trei, trei ha trei. E-kerz an hañv, mond goustadig dezi. Serten plasou a veze c'hoaz implijet ar ribot koz gand ar vaz a-benn. Bremañ e vez komzet diouz ar hultur fizik. D'ar houlz-se, ribotad an amann a lakee on halon en he flas a-raog mond d'ar skol.

Goude neuze e veze gwelhet ha hadgwelhet an amann, ha lakeet en moudennou, dre hanter-lur pe dre lur. Gand eul loa goad e veze greet eun dresadenn bennag warne. Labour arzour avad. Da hortoz ar zadorn, devez ar marhad en Gwengamp, e veze red neuze lakaad an amann e-barz ar fresk entre diou delienn gaol. Arruoud a ree devez ar marhad. Staget e veze neuze ar gazeg war ar charabañ. Teir pe beder yar e-barz eur hased, eun toullad uou, hag an amann, ha dao d'ar gazeg 'trezeg kêr.

E-barz Sant-Yann e veze red c'hoaz paeañ droed ar plas evid dispakañ ar varhadourez en kêr. Ne vijem ket sur da werzañ an treou. Red e veze kad kalz a basianted gand an itronezed kêr. Gweled a ran c'hoaz pompidelled bég sukr gand o alume-tezenn oh ober tro ar marhad evid tañva an amann pe o selled hag-eñ e veze fresk an uou, diskuti ha chipoti evid 'benn ar fin nompaz prenañ sort ebed. Ma vefe kont evel-se bremañ, e vefe sur skoet an uou hag an amann gand penn an turzunelled-se. Ya, kalz a basianted ha doujañs a veze red kad evid ober pemzeg pe ugent kilometr war droad evid êsa gwerzañ eur vuoh, eul leue, pe eur porhell bihan. Gortoz er-mêz e-pad eurveziou gand ar holl amzer evid wechou dond d'ar gêr gand ar varhadourez. Bezañ e oa evel just marhadourien onest, med darn all ne vezent eno nemed evid ober goap diouz ar paour-kêz labourer-douar. Stad a veze en den-ze pa veze tapet gentañ gwerzañ e varhadourez. Neuze e helle prenañ tammou treou, kafe, sukr, eur

voutailad win, ha memez debri eur borsion stripou e-barz an ostaleri e leh e-nevoa staget e gazeg e-pad ar marhad.

Ar gontadenn ah an da displegañ deoh bremañ a zo bet arruet gand eur plah diouz on farrouz. Eur plah a-feson ma oa unan. Med intañvez ar brezel, chomet he-unan gand tri bugel. Eun devez eta e oa eet d'ar marhad, paket mad he amann ganti entre diou delienn gaol. Arruet e oa eur bompidell a deue beb sadorn da dañva ha c'hwesa an amann, med na brene mann ebed. P'he-devoa lakeet he fri e-barz ar baner, Marivon a roas eun taol war benn an itron ken e choukas anezañ beteg e ziskouarn e-barz ar voundenn amann.

Tomm e oa an amzer, ha gwag an amann. Beteg he bleo he-devoa bet an itron amann, hag heb paeañ! Ne oa den trist ebed war ar hohu. Eet e oa an durzunell da gerhed eun ajañt polis. Greet e-nevoa eun tamm trouz da Varivon, ya, kement hag ober plijadur d'an itron. Med dioustu goude e c'hoarze evel an dud all. Gwir eo e oa bet an denze e-pad eur pennad sakrist e-barz en Treglañviz. Ingal eo, an devez-se, Marivon n'he-doa ket bet kalz a boan da werzañ he amann. Ne ouzan ket hag-eñ he-devoa gwerzet ive ar voundenn e leh m'oa bet fri ar bompidell.

Ar wenterez pell

Pa veze fin an eost, an deveziou kentañ a viz gwengolo, e veze c'hoaz a-raog ma arrue ar goañv d'ober, daspugn ar patatez, hag an avalou evid ober jistr. Ober an hadfoenn, trohañ ha dornañ an ed-du, pe an hadmelchon. Tennañ an irvin, ar harotez, ar beterabez evid al loened. Ya, med ar merhed peurvuiañ o-deze eur gorveenn da ober c'hoaz : aozañ ar pell kerh da lakaad e-barz ar golhedou evid ar gweleou pe da gas en kêr da werzañ d'an aotrounez. Ar pell-ze, deiz an dornadeg, a oa bet lakeet a-gostez da hortoz an amzer da bleañ gantañ. Tennañ ar plouz diouz e-mesk, ha diboultri, ne oa ket eur barti blijadur. Evid-se e veze implijet eur wenterez. Ar mekanik-se a veze kaset en-dro gand an dorn, gand eun dornikell. E-pad an deiz e-mesk ar poultr, 'benn an noz e veze leun an daoulagad hag ar fri gand ar poultrenn du, hag aliez e vezed straouillet. Pa veze fin da wentad ar pell e veze c'hoaz tremen anezañ 'barz an aozerez ha goude lakaad anezañ e-barz ar golhedou pe ar pennweleou. Gwerzet e veze da dud kêr. Pep hini e-nevoa e ostiz da bourvezañ.

Ya, kalz a boan a veze komeret d'ar houlz-se evid gonid nebeud a dra.

Ar hannerez

Bremañ avad gand ar mekanik da gannañ e vez diskarget ar merhed diouz eur harg stard : ober kouëz, evel a veze lavaret. Gwelet am-eus eur pod-houarn war an tan ha dillad e-barz o virvi. Ludu daspugnet war an oaled a veze implijet da rañplasi ar potas. Diwezatoh eh arrue ar baill-kouëz evel ma vez gwelet c'hoaz e-barz serten menajou, gand eun duellenn e-barz ar hreiz. Dre al lein e ruill an dour bervet war lein an dillad. Med eur gorveenn vraz e oa. Mond d'ar stank gand an dillad war eur garrigell, ha gwelhi ar remañ e-barz an dour yén, hañv ha goañv. Evuruz c'hoaz ma ne veze ket red torri ar skorn war ar stank. Ar gannerez war pennou he daoulin e-barz ar hased da gannañ, a drempe an dillad e-barz an dour yén-ze. Frotañ a ree gand ar soavon, gand ar broust pe entre he daou viz evid distaga al loustoni diwar ar houëz.

Klevet e veze ive ar holvaz o skei war an dillad. Riñsañ, gwelhañ, hadriñsañ, evid ober labour vad. N'on ket sur hag ar mekanikou an devez hirie a zo kad da ober labour ken mad hag a ree ar merhed gand o dorniou. Gwir eo d'ar houlz-se an dillad a veze greet gand koton pe gand lin. Gweañ eun niñsel greet gand lin groz ne oa ket eun dra êzet. War eur bern koad pe eun torkad lann e veze neuze lakeet ar houëz da zehañ. Goude e veze

c'hoaz ferri da ober. Bezañ e oa e-barz on farrouz eun toullad merhed a oa o micher bezañ kanne-rez. Mond a reent euz an eil ti d'egile evid ober ar houëz. Eur vicher boaniuz sur, bezañ bemdez dindan an oll amzer, glao, heol, pe avel 'pad an deiz war ar stank. Kalz o-deus bet tapet evel-se o maro ha da genta ma hoar gêz moarvad, da dri bloaz ha daou-ugent, ha lesket war he lerh pemp bugel.

War ar stankou evel just eh ee an teodou en-dro. Klakenni mad pe fall, ne veze ket ezomm a gazetenn, ar heloiou a hee en-dro. A-wechou e save eun tamm beh evid nebeud a dra. Pep hini he-devoa he flas war ar stank. N'am-eus bet klevet biskoaz e zo bet eur brezel bennag e-barz on farrouz Treglañviz entre ar hannerezed.

Ar merhed d'ar houlz-se evel am-eus bet lavaret dija, a ree deveziou stard. Bemnoz eh arruent d'en em dibab. Sevel da hweh eur, kousked aliez da deg pe unneg eur, seiz pe eiz bugel da dorchañ, 'wechou unan da lêzañ, ober boued, kannañ, ferri, goro ar zaout, a-wechou war ar marhad mond d'ar park da labourad. Ar merhed-se o-deus droed da gad diouz on ferz ha diouz perz ar reou yaouank kalz a anaoudegez.

Divenn e leve

Ya, divenn e leve hag e beadra oa ar soursi pemdezieg d'al labourerien-douar. Evez kaer a veze greet diouz al loened : saout, kezeg pe moh. Pa veze arru al loen prest da hala, ar menajer, pe e wreg, a zave diou pe deir gwech da weled penaoz veze kont gand al loen. Koll eur vuoh pe eur gazeg oa eur gwall afer evid eur menajer. Eun toullad deveziou a-raog ma porhelle ar wiz, e-barz kalz a blasou, eh eed c'hoaz da gousked war ar plouz e-barz ar hraou evid evesaad ha da zikour al loen da gad he moh bihan, ha ze 'wechou evid 'pad teir pe beder nozvez. Merhed yaouank diwar-dro a deue ive da zikour evesaad al loened bihanze.

Pesort penn a rafe bremañ eur plahig yaouank ma vije goulennet diganti mond da gousked en kraou ar moh? Lavaret e vije dim om arru zod. Bet am-eus gwelet ive rei e biberoñ d'eur porhell bihan. Petra eo bremañ eur porhell bihan, e-barz eur menaj e leh ma vez daou pe dri hant gwiz ha trizeg pe bevarzeg kant porhell bihan? Nebeud a dra avad. Med en 1925, ar yar, al lapin pe ar porhell bihan oa leve ha red e veze ober diwar-nañ.

Eur bannah jistr

Eun dra ha n'eus ket cheñchet kalz ken oa eun toullad bloaveziou 'zo, eo ar giz da ober ar chistr. D'ar houlz-se ne veze ket kalz êz da bremañ gwinn. E-barz toud ar menajou e veze eur wezenn bennag da rei eun aval bennag. Neuze e veze greet eur bannah jistr. Friket e veze an avalou gand ar mekanik troet gand an dorn. Losket an avalou da drempañ e-pad an noz. An devez war-lerh e veze greet ar voundenn war ar presouar, gwasket ar voundenn evid tennañ ar ju er-mêz. Pa ne veze ket kalz avalou e vezent ker. Evel just neuze eur helornad dour pe daou a astenne ar ju.

N'oa ket a bresouar o vale en on menaj. Neuze e veze digaset an avalou da di eur menajer e-neze unan. Ha goude gand ar varrikenn e veze digaset ar jistr d'ar gêr. Al lezenn oa e veze sañset ober eun deklarasion da gavoud ar pasavañ. Ne gredan ket e ree Buro butun Treglañviz kalz a baperiou evid se. Ar jañdarmed ne arruent ket aliez da louzañ o boteziou e-barz heñchou fall on farrouz, surtoud e-kerz ar goañv. Bezañ oa ive daou pe dri antreprenner a hee diouz an eil menaj d'egile evid ober ar jistr. Me am-meze kalz a blijadur evel-se pa arrue e-barz ti ma zonton eun artizan bennag da labourad, pe tud diavêz d'ober pe da zikour ober eun tamm labour bennag.

An artizaned

Ne gredan ket bugale kêr o-dije kemend all a blijadur evel mijem-nim, bugale diwar ar mêz, o selled ouz labour an artizaned.

Bemdez e welen-me ar marichal e-barz e hovel, o tommañ hag o pladañ eun tamm houarn evid ober eur bal pe eur vouhal. Greet e veze eun tamm goap diouzontañ gand ar ganaouenn-mañ :

Marichal du cocolipette

Skoy war an tomm 'korv e roched

Houarni eul loen kezeg a veze evidom eun abadenn. Toujust ma ne veze ket on friou war troad al loen. Pa veze lakeet an houarn ruz war troad an aneval, e save eur vogedenn. Neuze avad e veze red dim souzañ on friou.

Ar boureller a deue ive eur wech an amzer d'ar menaj evid dresañ pe ober stagach nevez. Ar voul, ar brid pe ar hulier. Ar vicher-ze a zo stard. Daouarn ar boureller a vez kaled evel ar mein. Trohet aliez gand neud ha peg. Bet am-eus gwelet Yvez-Marie S. gand e daouarn o wadañ ha bepred o telhen da wriad. Ya, sur eo, e-pad ar goañv, e oa eur vicher boaniuz.

Pesort micher na oa ket ket poaniuz war ar mêz gwechall?

Tantad Gouél-Yann

Beb bloaz evid Gouél Yann e-barz peb kêriadenn e veze evel just eun tantad braz. E-barz ar Hevez e veze greet e-kichenn ar groaz bet savet gand ar famill Derriennig e 1902. War an abardaez, pep hini a digase eur fagodenn lann pe keuneud, pe eur garridellad skillou evid greañ an tantad. Unan bennag a brepare an tantad. A-benn ma veze kuz an heol e veze elumet. Ma kroge mad, neuze avad e veze c'hwez e-barz an hini e-nevoa bet ar vadelez da aozañ anezañ.

Evel just ar ganfarded a veze er penn kenta o fri war an alumetez. Dre ma save ar flamm e veze red souzañ war-dreñv. Pemp warn-ugent bennag a vugale, muioh a-wechou, a veze en-dro d'an tantad, o winkal, o lampad war ar hleuziou ha war ar gwez, o tañsal hag oh ober cholori, pe o ruillad war an douar, o c'hoari las evel ma veze lavaret. Poan a veze c'hoaz oh ampech aneze da dostaad d'ar flamm. Arrued a ree ive tud diouz ar hêriadennou all, Keruhel pe ar Feunteun Blad, eur fagodenn goad pe lann dindan o hazell evid lakaad an tan da hadkregi. Ar merhed yaouank evel just a gave kour gand ar baotred yaouank diwar an dro. Evel-se eh arrue da vezañ kresket ar bagad. Ar baotred n'o-deze ket ankouët ar voutaillad jistr, hag ar merhed eur bannah kafe. Goude neuze e veze dañset en-dro d'an tan. Jermen R. he-devoa

dija eun tamm mouez vraz a gane evidom eur ganaouenn pe ziou. A-wechou e veze eun akordeoñ. Neuze avad ez ee ar jabadao en-dro.

Dalhet e veze ar zoñj memestra oa Gouél Yann. Marie Jules Derriennig ah ee 'greiz-toud war pennou e daoulin evid lavared ar paterou. Pep hini a ree memestra e-pad an ugent munut a veze pedet ar Werhez ha Sant Yann. War pennou on daoulin, war greiz, ne oam ket e stad vad, med den ebed n'en-dije kredet en em glemm. Ma teue da zoñj d'eur hanfard bennag da hoarzin, eur skouarnad distaget mad a lakee anezañ da dond fur.

Tamm-ha-tamm e varve an tan. An dud yaouank a chome c'hoaz da gaozeal e-pad eur pennad amzer. Ar re goz hag ar vugale ah ee d'ar gêr abred. Evid petra ar mammou a digase gante beb a gef-tan? Ma mignon Ifig e-neus lavaret din penaoz e vamm, pa veze kurunou, a lakee an tamm koad-se e-barz ar siminal evid ampech aneze da gouezañ e-barz an ti.

Tantad Gouél Yann ne veze ket achu c'hoaz gand ar vugale an devez war-lerh. Pep hini e-barz e gêriadenn e-nevoa gwelet ar brasañ tantad, flammou o vond beteg an neñvou. Deg kargad fagod, pemp kant a dud e-barz ar Hevez, c'hweh kant e Penn ar Hoad, seiz kant pe eiz kant e leh all. Treglañviz oa deut da veza eur gêr vraz, ha nim gwasañ pouferien a zo bet e-barz ar bed. Ya, gwir eo, Gouél Yann a veze gouél ar gêriadenn. Pe

dremenan dirag kalvar ar Hevez e teu soñj din deuz toud ma mignoned gwechall-goz. Marie-Jules, Maryvonne, Prosper, François, Zena, Albert ha kalz a reou all, ya, kalz a reou all.

An "Tour de France"

Kreiz tre an daou vrezel, ne veze ket kalz a gazetennou e-barz ar menajou. Ar heloiou a arrue aliez gand ar faktour pe gand ar vugale. Dre benaoz eh arrue ar vugale da glevet komz diouz an "Tour de France"?, ne ouezan ket.

Ingal eo, d'ar houlz-se eta e tremene ar rederien bisikletou war an hent braz royal a deu diouz Dinan hag a ya da Vrest. An aotrou Cado a digase ahanom da zelled deuz ar hours-se o tremen. En on zav e oam war lein eur hleuz, e-barz Kreh ar Groaz Nevez. Diouz eno e welem ar gourserien o sevel ar hra. Anavezet a reem toud ar rederien, goude n'on-ije ket gwelet aneze biskoaz. Charles Pélissier, André Leducq, Antonin, Binda ha kalz a reou all.

Pa arrue ar re genta war Hra ar Run-mên, en em gave mesk etrezom. Tammou boutadeg evid kaoud ar gwellañ plas. D'ar houlz-se ar bisikletou ne vijent ket ken skañv evel an devez hirie. Ne veze ket a derailer. An hent braz ne oa ket c'hoaz goudronet, ha pa dremene an otoiou e save poultrenn war o lerh ken ne veze gwelet kalz tra.

Ingal eo, pa dremene ar wersed-se dirakom e veze hopet warne beb sort treou. Wechou an hini

a dremene an diwezañ arrue da vezañ iñsultet.
Neuze avad, an aotrou Cado a ree dim sellou du.

Ya, an devez ma tremene an "Tour de France"
en parrouz Treglañviz, e oa sur eun devez
levenez evid ar vugale. An deziou war-lerh e
vezem toud rederien bisiklet. Onasketennou
war an tu gin, hag on boutou-koad dindan on
hazell, e reem tro ar Mèzou. Pep hini oa eur
chañpion. Ifig (Antonin Magne), Jean (Binda) ha
me evel ma oan bihan ha dister e tapen al leshano
"Benoît Faure".

Ar harr-dre-dan

Ma hampredidi, ar re a zo ganet entre 1900 ha
1930, o-devo gwelet e-pad o buhez muioh a
cheñchamant evid ma zo bet en tri pe bevar
hantved a-raog. Soñj 'm-eus gweled eur harr-nij o
tremen 'uz da Dreglañviz. An oll dud a oa er-mêz
o fri en êr evid gweled an aeroplan o tremen. E-
pad eiz devez e veze komzet deuz ar mekanik-se.
Ne oa nemed ar baotred greet gante ar Brezel Braz
na vezent ket estonet dirag an nijadenn-ze. Bre-
mañ n'eus den ebed a vefe souezet o weled an dud
o vond da vale war al Loar. Ar skingomz, ar
skinsellerez a zo bremañ eun dra natur evel an
telefon pe an otojou.

Lavaret am-eus dija penaoz an hent braz royal
ne oa ket c'hoaz goudronet na ken ledan evel ma
vez hirie. Diou pe deir oto a dremene bemdez.
Priñs Koad an Noz e-nevoa ar vrud fall : hervez, e
lahe toud ar vugale ah ee re dost d'an hent braz.
Me avad, ne oa ket risk din-me da dostaad diouz
an hent braz. Mann 'med kleved an drouz e
karzen d'ar gêr.

Eun dro bennag memestra e oan eet gand tri pe
bevar hanfard all beteg Lannruz a-dreuz dre ar
parkou. Gwelet em-oa avad gwetur an priñs.
Teuf... teuf... sevel a ree moged ha poultrenn
diwarni. Hast 'ta buan mond war ar hleuz evid

nompaz bezañ lahet! O! la la! kourajuz, ya, med kredit, an aotrou Doue, heb gweled anezañ, oa ar mister braz, a lavare ma zintin. Ya, med gweled eur harr o tremen war an hent braz heb aneval ebed da dreiniañ anezañ, pe eun aeroplan o nijal, e oa ive eur mister braz. Diwezatoh, pa vezen krog da vond d'ar skol, ne welen ket kalz a otojou entre ar Porzou hag ar bourk. Pa gleven trouz eur moter bennag, e reen eul lamm e-barz ar park betegoud e teufe da zoñj d'ar mekanik da lahañ ahanon. Jean Beneh eo an hini kenta e-neveze prenet eun oto e-barz on farrouz. Goude, Loeiz ar Gov e-nevoa prenet eur gamionetenn. Pratik e oa evid evid kas an dud da varhad Gwengamp. On skolaer, an aotrou Cado, oa deut da zoñj dezañ ive prenañ eur harr-dre-dan, eun "Dion Bouton". Dispennet e oe moger porz ar skol evid ober eun toull-karr, ha savet eur garaj gand plenken. Eur yaouvez bennag e oa eet da Wengamp evid kerhad ar wetur. An deiz war-lerh, evel just, pep hini a glaske silañ eur zell entre plenken digloz an nor evid rei eun taol lagad war an oto. Da eur ar pred-merenn, an aotrou Cado, a-benn ar fin, a digoras an nor hag a dennas an "teuf...teuf..." er-mêz. Evel just oa en em vodet kement bugel a oa e-barz porz ar skol, ha me da heul ar re all. Tammou bountadeg a veze evid gweled piou arrue er penn a-raog. Me, gand tri pe bevar all, oa bet pedet gand ar skolaer da bignad er wetur evid ober tro ar Mêzou. Ne oan ket c'hwezet e penn kentañ ar veaj. Med lorh ennon evelkent. Med peadra da gontañ d'ar hamaradou. Gaou ha gwirionez, evid ma vefe kaerroh. Me a gontas em-boa stardet ar starderez,

on-doa ive lahet eur honikl a oa o treuzi an hent, hag all, hag all...

Goude-ze oa red dim sevel eur pennad-skrid en galleg diwar-benn an... oto. Notennou mad o-deus bet an oll. Ha da noz, pa digouezom da gêr, pep hini a gontas kaerroh c'hoaz diwar-benn e veaj kentañ e gwetur-dre-dan.

An treñ a glevan o c'hwistellad

Petra 'ta oa ar skrijadenn-ze a gleven pemp pe hweh gwech bemdez hag an noz ive. Kreñv pe greñvoh e oa diouz ma veze an avel. Fentuz a-walh an itrik-se. Torret e benn da ma zonton, moarvad gand ma goulennou, e prometas din eh efem 'benn ar fin da weled an treñ ma vijen fur (a-wechou e vezen). Marteze em-oa pevar pe bemp bloaz. Eur zulvez goude kreisteiz, e krogas em dorn hag a gasas ahanon beteg porz-houarn Pederneg. Treglañviz a veze greet gar "Kerouan" anezañ. Biken n'ankouain an deiz-se. Gwelet em-eus an treñ avad. Daou zoken. An hini kenta o vond war-du Brést a dremenas evel eul luhedenn hag an trouz kurun, o lakaad an douar da grenañ dindan ma zreid. Spontet e oan ha stardañ reen dorn ma zonton. Stardañ reen startoh c'hoaz ma feskennoù. An eil treñ o vond etrezeg Pariz a arretas evid lezel da ziskenn eun nebeud beajou-rien, ha neuze goude diou pe peder c'hwistel-ladenn skrijuz, eh hadkemeraz e hent. Sevel a ree deuz siminal ar marh-du eur vogedenn ken du all gand eur vrom! vrom! da lakaad da vreskenn eur bagad saout. Ha buannoh c'hoaz eur hrennar-dig pemp bloaz. Ya, a lavaran deoh, e oa moan e reor. Fent ho-peus, me n'em-oa ket, ha ne dremenas ma aon din-me nemed pa oen en tu all d'ar gloued hag a leze da dremen an dud war droad dre ar hroaz-hent a-dreuz an hent-houarn.

N'oh eus ket bet aon? eme ma zonton, eur hoar zadenn e korn e vuzellou. Aon! nann, evel-kent. Eun tammig bihan memestra! eme ma zonton. Pa oa an distro d'ar Porzou, e oa enor ha gloar e-barz ma foñs ha c'hwezet ar paotr evel just. Gwelet em-oa an treñ braz. Med en gwirionez, dihoantet e oan diouz gweled an treñiou evid eun toullad bloaveziou.

Ma beaj kenta am-eus greet meur a vloavez goude a oa evid mond da bardon Gwengamp ha c'hoaz e oa c'hwenn em loerou. Med prometet e oa din e rajen eun dro war ar gazeg-vezevenn, hag e vije tennet ma foltred. Gwelet em-oa treou kaer ha souezuz e-barz ar pardon-ze. Digori braz a reen ma daoulagad p'am-oa gwelet eur bern tud vaha-gnet o klask an aluzenn 'toul porched iliz-veur Itron Varia Gwir Zikour. Kalz a boan-galon am-oa bet o weled ar valurujen-ze oh astenn o dorn evid kaoud eur gwenneg bennag. Gwelet am-oa ive an eskob e-nevoa roet eun taol biz din-me war ma jod. Ola 'vad! me ne oen ket deut da Wengamp evid mond d'an iliz, ha kavet am-oa hir an am-zer e-pad an oferenn. Ma 'm-ije gouezet, e vijen chomet er gêr. Eun dro bennag memestra e vezen arru war ar Vali ha greet tro ar staliou. Bet e oan war ar gazeg-vezevenn evel ma oa prometet din. Ma beaj en treñ oa tremenet mad, hag evid dond d'ar gêr oa tremenet an amzer re vuan.

An treñ eta a oa anavet evelkent gand ar re a oa o chom a-hed al linenn hent-houarn. Alexis B. a oa unan aneze. Eur bloaz bennag e oa yaouankoh

evidon. Pa arruas er skol e savas eur c'hoari nevez. Eñ a veze ar "marh-du" (hag a dreveze ar marh-du diouz ar henta). Alexis a veze ar mekaniker. Pa boueze war eur skouarn e c'hwistelle tut... tut... tut... Pa boueze war ar skouarn all, e tufe... touf... touf... An divreh a veze ar biellou pe ar stardereziou. An oll ganfarded all, stag war o lersh a-bouez o zaro pe o bretellou, o chupenn pe o bragou, a veze ar bagoniou. Ne vezem ket pell o vond deuz Pariz da Vrést. Gwir eo ne oa ket hir an hent entre an diou gêr-ze : tro ar porz-skol. A-wechou e strinke ar boutonou pe e freuze an dillad. Eur gwall glahar d'ar mammou da gaoud labour da wriad. N'eus forz. Vrom! Vrom! chit! chit... Kleved ha gweled a ran c'hoaz Alexis oh ober tro ar porz-skol, ken e findaoñe e dreid, ha sachañ war e lersh eur bagad krennarded. Deraillañ a ree an treñ a-wechou pa veze eur farser o lakaad troad d'ar marh-du. Pe pa deue da zoñj da unan bennag d'ober ar starderez en eur en em leskel da gouezañ war e reor. Foñs ar brageriou ruzet war an douar a dape neuze tomm evel just. Ingal eo. Trelatet e oam gand ar c'hoari-ze e-pad eur penad amzer. Ya, sur, on hoari-nim oa c'hoariellou bugale, invantet ganim. E-kichenn bremañ ar c'hoariellou elektroneg hag ar gadjetou all; ne ouzon ket hag-eñ eo evurusoh ar vugale bremañ evid ma vezem-nim war ar mêz.

Ar prosesionou hag ar relijion

Ma zintin Soaz oa eur plah a feiz. Ne felle ket dezi gweled unan diouz he bugale o kemer eun hent treuz bennag pa veze kestion diouz ar relijion. Beb beure ha beb noz e veze red mond war pennou ma daoulin evid lavared ar pedenou e-pad ugent munut pe ouspenn. War plas an ti douar yen eo e renken respont ouz ar paterou. E miz mê e veze chapeled ar Werhez. E miz gwengolo, chapeled an Anaon : « Ma Jezuz, dre ho karantez... Euz an anaon ho-pet truez... roit dim ar baradoz, ... an eternite da repoz ».

Wechou, 'raog ma veze achu, e vezem manet kousket, med bet on-neze a-raog eur skouarniad evid divuni ahanom. Ya, kaoud a reen hir ar paterou-ze.

Beb sul, evel just, e veze red mond d'an oferenn, d'ar hatekiz, d'ar gousperou. E-pad ar Horaiz, da Hent ar Groaz beb gwener. D'ar hatekiz adarre beb yaou. Bennoz ar zakramant? Stard oa d'ar vugale evelkent heuliañ an ofisou-ze na gomprenent a-wechou petra a verkent, surtoud pa vezent e latin. N'eo ket din da lavared pez a zoñjan diwar-benn ar gourhemennou greet dim, bugale, da heuliañ an ofisou-ze. Ingal eo.

Bepred e talhan eur zoñj dudiuz euz ar pevar pe pemp prosesion a veze beb bloaz. Peurvuiañ e krogent gand Gouél ar Pantekost, a en em gav deiz pardon Treglañviz. Ar zul a-raog, ar person ah anve er gador ar re o-dije an enor da dougen ar groaz pe ar bannielou e-pad prosesionou ar bloaz. Ne deue da zoñj da zén ebed da gilañ, rag eun enor oa bezañ galvet da dougen ar groaz pe ar bannielou. Peurvuiañ ar goñskried a douge ar hroaziou. Ar banniel braz gand ar werzed kreñvañ. Ne oa ket mad bezañ eur «skrill» evid hadsevel zonn goude bezañ bet er-mêz an iliz dindan an nor-dal ha derhen penn d'an avel pa veze kreñv. Banniel ar Werhez a veze douget gand merhed yaouank en o haerrañ gand o gwiskamant Treger. Evid prosesion Hanter-Eost ive e tougent skeudenn ar Werhez, o dillad sul « a zakramant » gante, rag daou brosesion a Zakramant a veze, daou zulvez an eil war-lerh egile en miz even. An treou a veze war an ton brasañ. « Ar Baradoz », pe ar renozouar, a veze savet dirag kalvar hent Rohellou¹. An tapis greet gand roz ha bleuniou ar parkeier a veze ledet war an hent adaleg dor ar vered beteg ar renozouar. Tud ar bourk a stage ouz ar mogerioù liñselioù spillennet a veze oute bleuniou al liorz pe ginniget gand eur mignon diwar ar mêz. Eun dra gaer dispar e veze ar henkladur-ze. Siwaz, a-wechou, e c'hoarveze ar henkladur-ze. Siwaz, a-wechou, e c'hoarveze d'an amzer fall, d'ar glao pe d'an avel diroll, dizober al labour-ze. Eur bloavez am-eus soñj ne hallas ket prosesion ar gousperou mond er-mêz.

¹ Ar halvar-ze a zo bet diblaset eun toullad bloavezioù 'zo ha hadsavet e-barz ar vered nevez.

Keuz braz ha glahar evid ar re o-devoa kemeret kement a boan, rag an tapis hag ar Baradoz a oa labouruz d'ober. Red e veze redeg ar parkeier da gutuill ar burlo, an elestr, ar bleuniou, ar raden, an deliou glaz all.

Eno e veze eur gouél braz evidom-ni bugale. Fent on-neze ive da Zul ar Zakramant da weled ar person dindan an de ha gand ar baotred koz a veze o tougen an ti bihan-ze. Ne oa ket avad bezañ dizoujañs evid ar zakramant, med an oll vugale a zo evel-se.

Pardon an Nazareth

Bremañ 'zo tri-ugent vloaz pe evel-se oa eur chapel e-kichenn e leh emañ bremañ menaj Trativel : chapel Santez Anna a veze greet anezi. Eur chapel gaer avad, ha bet pehed lesken anezi da vond d'an traou. Bet oa dija e-leiz a dorrejou. Tammou-ha-tammou eo bet torret ar gwer war ar prenechou. Diframmet ar skeudennou, ar bankou hag ar hadoriou. Krog an dour da vond e-barz ar mogeriou, ken 'benn ar fin e vezo eet en traou. Tammou-ha-tammou eo eet ar mein a-raog ha bremañ n'eus roud ebed diouz ar chapel gaer-ze.

Soñj 'm-eus gweled ar pardon braz eno war-dro 1923 pe 1924, sur a-walh. Ne oan ket arruet kaer pa oan bet o tostaad d'ar balustrou evid bezañ avielet. "Pax tecum", eme ar Person. Hemañ avad a lavare brezoneg drol a zoñjen.

Goude ar gousperou oa greet ar prosesion en-dro d'ar chapel, dindan ar gwez fao. Soñj am-eus ive gweled taoliou savet e-barz kroazhent Hent Penn-ar-Hoad, evid ober eun ostaliri. Diou pe deir barrikennad jistr pe ouspenn marteze a veze 'dreg. Tennet e veze deuzoute chopinadou. N'am-eus ket soñj bezañ gwelet gwin. Med bannahou gwin-ardant sur a-walh a veze servijet, kar 'benn an noz, siwaz, unan bennag a veze ront o zalonou. Pa arrue ar "Yann" er gêr gand e

damm "pifad", neuze e veze ar wreg en humor fall.

Soñj am-eus bezañ gwelet c'hoari killou en-dro diouz ar chapel-ze. Ar hillou-mañ o-devoa apeuprè hanter-kant cm. Gand ar voul goad e veze da skei aneze d'an traou evel ma vez greet bremañ gand ar bowling. Eun toull a oa e-barz ar voul evid ar biz meud, hag eur gleuzadenn evid lakaad ar bizied all. Gweled a reer e oa arru ar bowling en Santez Anna pell a-raog ma vezo bet savet ar jeu-ze gand an Amerikaned. Wechou ne veze ket brao leskenn ho tiouharr da ruza e riskl da gavoud eun taol boud war ho treid. Dreist-oll war an abardaez pa veze arru tomm ar forn gand hiniennou na vezent ket akuit da ruillañ ar voul.

Eun tammig bihan uheloh e veze c'hoariet ar galoch. Ar gillenn vihan a veze lakeet warni eur gwenneg toull bennag ha gand peziou houarn e veze d'ober skei anezañ en traou. Ne houzon ket pesort roll na lezenn e-nevoa ar jeu-ze. Beh, trouz ha diskuti a veze avad. Ne veze klevet gêr galleg ebed.

Eun tamm izelloh evid leh ma oa chapel Santez Anna, e-barz eun tamm park bihan (d'ar houlz-se), a zo eur chapel all : chapel Nazareth. Gouél ar chapel-ze en em gave sur war-lerh ar Pantekost. Re vihan oa evid ober eun ofis bennag enni. Ar glenn en-dro dezi a oa leun gand gwez pin, ha nebeud a blas eta evid lakaad an oll dud a deue d'ar pardon-ze. Ze zo kaoz e veze greet ar

gousperou e-barz chapel Santez Anna. Eun devez eo bet dispennet ar glenn en-dro da chapel Nazareth, tennet ar hoad pin ha chañchet plas d'ar halvar a zo bremañ uhelloh kostez ar glenn. Roud ma biz a zo c'hoaz e-barz ar zimant oa bet greet war-dro troad ar halvar-ze. D'ar houlz-se e treme-nen diou wech bemdez 'kichenn ar halvar-ze war-dro ma nao pe zeg vloaz, sur a-walh.

Gouél an Nedeleg

Gwastet e vez ar vugale bremañ gand goueliou Nedeleg ha gand an devez kentañ a'r bloaz. D'ar houlz-se, nebeud a dra a chañche evidom diouz ar zulveziou all, nemed n'eem ket d'ar skol na d'ar hatekiz. An Tad Nedeleg ne veze ket anavezet ganim. Lavaret e veze dim e teue eun Êl dre ar chiminal da lakaad eun dra bennag e-barz on boutou-koad. Nebeud a dra avad : eun aval-orañjez hag eur Mabig Jezuz en sukr, prenet evid daou wenneg. C'hoant on-nevoa da zebri anezañ dioustu. Eun tammig troad da gentañ ha goude ar biz bihan pe eur skouarn. Ha ploup!... ne veze ket pell an Nedeleg e vond e-barz ma hov. An aval-orañjez ne veze ket pell war-lerh.

Eur bloavez em-oa bet trubuill avad. Soñjet em-oa lesket ma Mabig Jezuz da gouezañ dindan an daol. Ar hi e-nevoa greet eur henaouad deuz ma lod. Gouelañ a reen evel just gand ar boan spered. Ma zintin he-devoa digaset din e return diouz an ofrenn-bréd eur Mabig Jezuz brasoh evid an hini kentañ. Levenez e-barz kalon ar paotr.

War-dro dég vloaz ne greden ken e-barz an Tad Nedeleg. Goulet em-oa ive mond da oferenn ar noz Nedeleg. Beteg unneg eur e oan chomet da zelled c'hoari kartou gand amezeien a oa deut d'an ti da hortoz mond d'an oferenn-ze. Ar

bloavez-se oa yén-braz an amzer. Lakeet 'm-oa ma botou-koad sired. Klevet e veze war an hent braz trouziou ar boutou-koad. Klak! klak! Bemdez e vezen war an hent-se, med biskoaz n'am-oa bet gwelet 'nezañ ken brao. E-barz an iliz e skorne, med ne risked ket da glevet ahanom da glemm. Gwelet em-oa an aotrou person o lakaad ar Mabig Jezuz er hraou bihan kreiz etre Sant Jozef hag ar Werhez. Eur beleg yaouank, an aotrou Briens, a deue d'ar houlz-se d'ober an ofisou da Dreglañviz. Greet e-nevoa an noz-se eur zarmon diouz ar hentañ. Kaozeet e-nevoa dim deuz ganidigez Jezuz-Krist.

En eur vond d'ar gêr e oa sklêr al loar hag an oabl. Gweled a reen ar steredennou. En o zouez, pehini eo an hini a-neus komzet dim ar beleg diouti e-barz an Noz Nedeleg. Sur a-walh an hini a zo du-hont. Sklêr e lufr.

E-barz ar gêr oa prest ar chokola gand bara hag amann, ha memez eun tamm gwastell. Ya, zur, ar bloavez-se a zo bet bravañ Nedeleg am-eus bet biskoaz.

Devez ma Fask Kentañ

An devez-se, ar pemp a viz mê 1929, oa eta Pask ar vugale. 'Benn neuze e oan bet er hatekiz e-pad tri bloaz. Resevet oan bet an hini kentañ, ha c'hwezet ma zintin Soaz. An devez-se oa ive an eleksionou evid Koñseillerien ar barrouz. Pa vez gouezet pegement a las a veze gand ar jeu-ze, galled rit soñjal hardi oa bet beh e-barz eun toullad tier. War an abardaez, pa oa achu an depouillamant, ma zonton, a oa war ar renk, med manet oa er-mêz, ha droug ennañ. Nim, bugale ar pask kentañ, ne oam ket jenet gand ar pardon-ze. Abaoe ar yaou a-raog e-moam komañset ar retred Pask. Daou veleg yaouank, kure Pederneq ha hini Plounevez-Moedeg, o-devoa komeret ar garg diouz ar retred-se.

An aotrou Normand a oa ganet eul leo bennag diouz bourk Treglañviz hag evel-se eh anaveze mad ar gwenojennou en-dro d'ar bourk. Meur a valeadenn oa bet greet e-pad an tri devez-se. Preparat mad oa or Pask evel-just : pedennou, kantikou a veze desket evid prepari an devez-braz-se. Gand an daou veleg yaouank e komprenem welloh ar pedennou. Gand ar person koz n'on-oa komprenet nebeud a dra. Greet e veze dim ive daspugn bleuniou ha brankou ha da ober gante kurunennou evid lakaad war om fenn.

Neuze e kanem :

« Ar gurunenn-mañ,
Deoh-c'hwi a roan,
Evid lakaad din-me
War ma fenn en neñv.»

Pep hini e-nevoa choazet e gamarad Pask, ha da greisteiz eh ee an eil da di egile da debri mern. J.C. diouz Kerhorz oa an hini 'm-oa choazet. Kerhorz a zo er penn all d'ar barrouz. Evel-se oa tapet ganin anavezoud eun terouer all.

Beteg 1927, peurvuiañ evid e Bask kentañ, ar hanfard a dlee lakaad eun tok feltr. Komeret e veze eun tammig braz evid dezañ ober daou pe dri bloaz, beteg ar goñfirmasion. Wechou ar skouarniou a ampeche 'nezañ da diskenn beteg ar fri. Ar bragou, hanter-hir, a diskenne beteg kov ar harr. Eur roched wenn ive, ken kaled hag eun tamm koad, na oa ket eun dra êzet da lakaad. Mil mizer a veze o tougen ar holier-ze. 'Benn 'm-oa greet-me ma Fask kentañ, oa eet ar hiz-se er-mêz.

Glaod a ree d'ar 5 a viz mê diouz ar beure. Ha setu am-oa renket lakaad adarre ma boutou-koad da vond beteg an hent braz.

Goude oferenn ar gomunion e vezem pedet da debri on lein ti an aotrou person. E vatez Mari-Louise, he-devoa aozet evid pep hini eur skudellad chokola tomm gand gwestell. Ar lein vihan-ze oa bet sur a-walh evidom, gwelloc'h préd evid ar friko oa bet servijet e-barz an oll dier.

Kontadennoù 'kichenn an tan

E-pad ar goañv e teu an noz abred. 'Daleg ma vije debret koan eh eem en-dro d'an oaled da dommañ. Tan a vije greet gand lann, pe keuneud, pe moudennou. Wechou eh arrue amezeien d'ober ar gaozeadenn. Neuze e vije displeget kontadennoù. Gwir pe gaou? ingal eo! Setu amañ hiniennou diouz ar hontadennoù bet klevet ganin a lakee ma bleo da zével war ma fenn.

E-pad ar brezel, fin ar bloaz, Louis a oa gleet da vond d'ar brezel. Eet e oa da Wengamp war e dreid da di ar hereer evid ober eur boutou-lèr.

Noz a oa pell 'zo p'e-neus komeret an hent don ha leun a fank evid dond d'ar gêr. E-barz gardenn Paou-Loaran e-nevoa eur ruzelenn da dreuzi. A-greiz-toud e santas daouarn o voustrañ war e skoaz. Ne oa ket kad ken d'ober kammed ebed. Deut e oa soñj dezañ da ober sin ar groaz, ha mond war bennou e daoulin. Neuze, e welas o tremen dirakañ eun interamant a gomere ar memez hent evel ma ree Louis da vond d'ar gêr. Beteg alez ar feunteun blad e heulias evel-se an interamant. Hemañ neuze a gomas etrezeg an ti kentañ a gavas war e hent. Eno oa eur bagad tud evid ar yar here. Pa oa arru e-barz an ti, e oa

gwenn evel eun den maro. Poan e-nevoa o kaozeal. Konta a reas memestra e dro. Hiniennou a gredas anezañ. Darn all a zoñjas e oa mezo.

Red eo kompren penaoz d'ar houlz-se, kalz a dud, reou goz peurvuiañ, na ouezent na lenn na skrivañ, na gér galleg ebed. Beb noz e vije lahet e-barz ar brezel daou pe dri den diouz ar barrouz pe ouspenn wechou. An oll famillou a zo bet glaharet e-pad ar brezel-ze. An dud a veve gand ar maro.

Aristide G. oa faktour war ar linennou kentañ. Eun devez oa o rei eur lizer d'eun dén all diouz Treglañviz pa gouezas warne eun obuz a lahas aneze o-daou asamblez.

Eun toullad deveziou goude eta Louis a guitee ar gér evid mond d'ar brezel. Daou viz goude oa lahet e-barz an Dardanell. Evel just an oll dud e-barz ar barrouz oa sur penaoz Louis e-nevoa gwelet e interamant.

Nan on ket o vond da divizoud diwar ar gontadenn-ze. Pez on sur, an istor-ze a zo bet displeget aliez dirakon gand tud a oa e-barz an ti pa arruas Louis er menaj e leh ma oa ar yar here.

An Tad Jozef Hamon, e-neus bremañ pevar-ugent vloaz, e-neus digaset din-me eur lizer hag a lavar 'n-eus soñj mad deuz an dro-ze. E vreur Yves oa e-barz ar yar here-ze. Pa oa arru er gér e tisplegas d'e famill tro Louis.

An dud a zoñje c'hoaz penaoz an dén yaouank-se ne deufe ket d'ar gér deuz ar brezel. A-raog kuitaad ar gér, Louis a yeas da goves ha da gomuniañ. Ar paour-kêz dén a lavaras kenavo d'e vamm dija intañvez, hag ar mab all er brezel. Gouvezed a ree dija ne welfe ket ken he mab beo. Louis, hervez, oa bet kourajuz o vond d'an abatoar.

Kontadennoù all

Eun dén yaouank diouz kêriadenn Peurid-ar-Hoad oa eun nozvez o tond d'ar gêr diouz ar Gevez. Pa oa arru e-kichenn chapel an Nazareth, e welas eur heotenn o luha war ar wenojenn, hag e kerzas warni. Dioustu nao pe dég paotr a lampas warnañ hag a roas dezañ eur préd bazadou, heb lavared dezañ nemed ar gériou : « Ze a desko ahanout da gerzed war on gwenojenn ».

Eur wech all, eur paotr all o vond d'ar gêr a gerzas ive war ar heotenn luheduz. Raktal e welas eur plah koz en koef a lavaras dezañ : « Me eo da vamm-goz marvet a-raog ma oas ganet. 'Benn eun toullad deziou amañ e weli ahanon ». Goude, an dén yaouank-se oa bet kavet maro e-barz e wele.

Eun dén all a gerzas adarre war ar heotenn-ze, ha kollet gantañ e benn, ha 'pad an noz e kerzas ive. An deiz war-lerh ar beure en em gavas daou pe tri hilometr alese e-barz eun hent don.

Kontet e vije ive penaoz eun dén all o vond d'ar gêr diouz an noz e-barz koajou Gollot a gavas war eur stank deg plah bennag o kann. Goulet oa digantañ kaoud ar vadelez da zikour gwaska an nifseliou. Diou vunutenn goude en em gavas ar paotr hualet gand an nifseliou hag e ruillas e

gorv 'kreiz ar stank. Marteze e-noa livet ar gaouze abalamour e-nevoa an devez-se karget e gorr ha ruillet e-barz eun touflez bennag.

Ingal eo, gwir pe gaou ar hontadennoù-ze ha kalz a reou all am-eus bet klevet, a lakee ahanom da gaoud aon da vond er-mêz pa vije arru an noz. Pe o vezañ arru paotr yaouank pa dremenenn 'kichenn chapel Nazareth hag e sellen avad peleh e lakeen ma zreid.

Marteze ar hontadennoù-ze a oa deut ive diouz an troiou-kamm a oa bet gwechall-goz a-raog ar Revolution gand ar famill noblañsou ar Porjou. D'ar houlez-se, an dud-se a veve diouz laeroñsi greet war ar veajerien entre Kastell-Aodren ha Montroulez war an hent royal. Lahañ ha riblañ an dud. Hervez kaoz, dre ar hardenn a veze greet c'hoaz deuzouti « Hent ar Halouperien » e teuent d'ar gêr beteg ar Porjou gand o freiz laeret.

Tapet eun dro bennag, kondaonet ha krouget war blasenn an Dourellenn. An etaj kentañ hag ar chapel a oa bet dispennet. Gwelet e vez c'hoaz e-barz ti ar Porjou al leh ma oa an Dourellenn, hag ar chiminal kaer gand daou benn dén kizellet e-barz ar mên.

E-barz ar grignol e zo ive plas eur chiminal braz evel ma ve vefe gwelet ken.

Siwaz an ti-koz-se a zo o vond en traou 'benn eun toullad bloaveziou amañ.

Kanaouennou ha barzonegou

Gwech ha gwech all, e-barz ar yar here pe gand ar wastell am-eus bet klevet ive kanaouennou pe barzonegou savet wechou gand eun bennag evel ar ganaouenn-mañ :

Pa vezan arru en Kêrger
War Menez Gurunuhel
E krogas ar bleiz em rêr
Ha ne greden ket krial.

Pe :

Jiberi jibera,
tamm zoub ha tamm kig
Jiberi jibera
Tamm zoub ha tamm bara.

Ma zintin he-devoa desket din-me ar barzoneg-mañ da ganañ war don ar harillon evel ma vije zonet gwechall evid maro an dud pinvidig :

Baon baon
Kloh aour
Maro eo Jego
Gand eur hovad gwadigennou.
Eet eo e benn gand ar hi
"Trezeg parrouz Plouizi.
Eet eo Mari war e lerh
Gand diou vichenn bara-kerh.
D'ar red bara, d'ar red léz,
Lesket e benn gand Jego gêz.

Kleved a reom komz ive diouz eun dén hag a-nevoa lahet eun all. Sez nec a vije greet dioutañ. Ne ouezen mann ebed diouz an afer-ze, med pa welen eun dén dianavez bennag e soñjen oa hennez Sez nec, hag ez een da goach.

Bet am-eus d'ober gand an dén-ze e-pad daou vloaz e-barz en Pariz goude ma arru er gêr diouz Cayenn entre 51 ha 53, ar bloavez ma oa marvet. Eun dén uzet gand ar glahar e-nevoa bet, ne oa ket avad eur Barbaou evel ma welen anezañ pa oan bihan.

Kleved a reom ive komz diouz eur plah all : Soazig A., bet kollet e-barz Louargad ha n'eo ket bet kavet abaoe. Ha Mai Manah, Lady Mond pe Marie-Jolie, ar briñsez diouz Benah. Honnez a glevom kaozeal aliez diouti. Toud an dud-se oa evel ar re vije komzet diwarne e-barz Istor ar Frañs, Marie-Médicis pe Marie Manah a veze ar memez tra. Robespierre ha Sez nec a dlee beza kenderved. Toud ar hoz kaoziou-ze a lakee ahanom da dostaad d'ar gêr pe arrue an noz.

Istor Taupin

E-pad ar Revolution e zo bet e Treglañviz eun emgann braz.

Pèr Taupin oa mevel gand an aotrou Mintier, eskob Landreger. Hemañ e-nevoa renket mond da Vro-Zaoz da 'n em goach pa oa arru klask war e lerh. Taupin oa eet d'e heul. Med e wreg Ursula Terrier a chomas gand pemp bugel en Kêr-Landreger. Homañ a roe bod da veleien ha da Chouanted. Arretet, kaset dirag an Tribunal da Lannuon, kondaonet d'ar maro ha dihouget an deiz war-lerh en plasenn Kêr-Landreger.

He dén, Pèr Taupin, a deuas en-dro diouz Bro-Zaoz evid veñji e wreg. Tapet oa bet gand ar Revolutionerien, kondaonet ive ha kaset da g-Cayenne. Ober a reio moyen da dehoud ha d'arrued adarre e bro-Dreger. Evel just, eun dra en e benn: brezeliañ a-eneb ar Revolutionerien. Savet e-nevoa eun arme Chouanted, hag eet da brezeli kostez ar Menez-Bre. Klask oa war e lerh, lakeet e benn en priz. E miz c'hwevrer 1800 e oa en em gavet an enebourien e-kichenn bourk Treglañviz. Tud Taupin o-nevoa greet prizonier eur beleg hag a oa a-du gand ar Revolutionerien. Ar re-mañ a felle deze lahañ ar beleg-se, med Taupin e-nevoa soveteet anezañ.

Kann braz oa bet, Taupin ha mestr ar Revolutionerien oa bet lahet. Interet oant bet o-daou er memez toull gand ar reou all a oa kavet war an dachenn.

Gwech an amzer am-eus bet klevet kontañ diouz istor Taupin. Ne ouzon ket pe oa eur gontadenn pe eun istor gwir. Ar skolaer, eur wech, e-nevoa komzet diouz an dén-ze med ne oa ket memez tra e gontadenn evel hini ar person. An dra zo sur, Pèr Taupin a zo bet lahet hag interet en Treglañviz.

Ar béd a zo bihan

Ma zintin Soaz a lavare aliez pa gaozee diwar-
non :

« Me a garfe a-walh eh afe ar paotr bihan-mañ da veleg ». E-pad eun toullad bloaveziou e soñjen penaoz e oa ze eur vicher evel bezañ marichal pe boureller. Dre ma kemeren noad, me 'm-oa c'hoant da vezañ skolaer. N'am-eus ket cheñchet ide abaoe, med bremañ, da zeiz vloaz ha tri-ugent, eo eun tammig diwevad. Ma zintin eta gand an ide -ze en he fenn, a gomze din-me aliez diouz daou pe dri beleg yaouank ganet en parrouz Treglañviz ha dreiñt-oll diouz an Tad Hamon.

Miz meurzh 1940. 'Benn neuze oa dija c'hweh miz abaoe ma oan evel kalz a reou all o ruzañ ma boutou-lèr en tu all da Bariz, 'mesk an dour hag ar fank 'wechou. Med da daou vloaz warn-ugent, ne vezen ket jenet ken gand se. Glaharet oan bet eta pa oan bet lakeet da vond da d/Tours da gelenner danvez soudarded, ha koulskoude e vezen an hini yaouankañ diouz mistri ma hompagnunez. Setu 'ta ma arruis e-barz kazern ar gêr-ze war-dro dég eur diouz an noz. Digemeret fall avad, gand an adjudant koz oa en servij e-barz toull ar porz. Mezuz oa gweled digas eun dén yaouank diouz ar froñ da deski o micher d'ar re goz o-devoa greet ar brezel. Skuiz gand ma beaj, ha naon din-me, em-oa kaset an andouillenn-ze da gana. Ha setu e-

nevoa lakeet ahanon e-barz ar zal-bolis, heb koan ebed. Ingal eo. Kousket mad am-oa greet.

An deiz war-lerh ar beure, e oan abred eh arrued e-barz ar gegin evid kaoud eun tamm boued. Goude neuze en em brezantis d'ar homandant. Eun tammig bihan ive estonet gand ma noad. « Amañ, emezañ, ho-po da ober kelennadurez da baotred deuz entre tregont ha pemp bloaz ha daou-ugent. Beb sort tud. Reou desket-braz, reou na ouzont na lenn na skrivañ, darn na ouzont gér galleg ebed. Al lodenn vraz a zo diouz rekrutamant Gwengamp. Ne vezo ket êzet deoh bezañ mestr war an dud-se. Kalz aneze a zo dimezet ha bugale deze, lesket gante o menajou, n'o-deus biskoaz kuiteet ar gêr. Ober a refet ar gwellañ ma hellfet. Toud ar pezh a zell ouz an artilliri a zo war ho kont. Ar vistri all a zo re goz a zo deut diouz an iñfañtiri ha na ouzont tra ebed war ar hanoliou ».

Setu eta en em gavan dirag c'hweh-ugent a dud diouz kostez Gwengamp pe Parizianed, lojet daou-ugent dre beb kambr e leh ne oa plas nemed da ugent.

Eur paour-kêz dén oa eno eur miz 'oa oa eun tammig bihan dilerhet. Ne oueze gér galleg ebed, na lenn na skrivañ evel just. Laeret e arhant dezañ, tapet da ober an oll gorveennou gand ar reou all. Hennez avad e-nevoa kavet êzet p'am-oa lakeet an treou war o rez. Ha lakeet tri pe bevar Barizian en o flasou.

E-barz ma skwadrenn oa ive tri beleg : eun diouz Pariz, eun all diouz Tours, hag egile oa kelenner en Valence, kostez kreisteiz ar Frañs. Setu-me eta gand ma daou vloaz warn-ugent ha ma zamm sertifikad oh ober skol da dud deg kwech desketoh evidon. N'en em gaven ket e-barz ma êzant avad. An ofiserien o-devoa greet ar brezel pevarzeg. Felloud a ree gante lakaad ar paour-kêz da gerzed gand kalz a urz. Kalz bravoh e oa din-me 'mesk an dour war ar froñ gand tud yaouank ma noad! Ar homandant memestra oa eun dén a galon hag a laoskas ahanon da rén ma skwadrenn evel ma karfen. Evid-se 'benn ar fin, e teuas ar zoudarded da vezañ ma mignoned.

An tri beleg a zave abred bemdez diouz ar beure da vond en kêr evid lavared o overennou. Hag evel-se e tihunent ar zoudarded all. Me a oa braz ma hambr, ha setu ar homandant a houlas diganin kaoud ar vadelez da rei eun tamm plas d'an tri beleg-se. Beb beure, goude beza bet en kêr, eh arruent e-barz ar gambr gand kafe tomm, a-wechou gand gwastellou.

Eun devez oa savet kaoz diwar doare pep hini. « Me, eme an drived beleg, a zo diouz Gwengamp ». « Ha me ive ». « Diouz Gwengamp pe diwar-dro? » « Diouz Treglañviz », a respontas ar beleg-se. « Diouz Treglañviz? N'eo ket posubl! Me zo ive diouz ar barrouz-se. Savet 'h on bet e-barz ar Porjou ». « Ha me e-barz Penn-ar-Hoad e leh ma oa ma zud o terhel menaj a-raog ar brezel pevarzeg ». « C'hwi zo neuze an aotrou Hamon ».

« Ya. Petra? C'hwi a anavez ahanon? » « Ya 'vad, ma zintin Soaz abaoe ma oan bihan a lavare din-me kemer skwer diwarnoh evid mond da veleg ». « Anavezoud mad a ran avad Charlez ha Soaz ar Buzulier e-barz ar Porjou ».

Evel-se am-oa greet anaoudegez gand an dén desketañ a zo bet ganet e-barz on farrouz Treglañviz. Abaoe eh om chomet kamaradou. Bremañ emañ e retred en Plañkoed. Goude bezañ bet eur vuhez a studi hag a vadelez ma zo bet unan ben-nag.

N'oa ket bet prizonier, ha 'pad ar brezel oa kelenner en Roazon hag aluzenner e-barz ospital braz ar gêr-ze. Saoveteet gantañ kalz Rezistanted. Ha harzet ouz hiniennou all da vond da labourad en Alamagn. Risket gantañ aliez e vuhez evid e genvroidi.

Ar sakrist

Yves-Marie ar Faucheur a zo bet sakrist en on farrouz e-pad hanter kant vloaz da nebeutañ. E-pad an amzer-ze e-neus bet gwelet ha klevet bep seurt treou. Eiz person e-neus bet servijet. Ped eured, ped badeziant pe interamant e-pad ar bloaveziou-ze? Diou gest beb bloaz e-nije d'ober. Ar gest éd, e miz gwengolo, hag ar gest kig e miz c'hwevrer. Eur menajour gand e gezeg hag e charabañ a deue gantañ da ober e dro. 'Pad an deiz, diouz an eil ti d'egile, eur bannah chistr, eur bannah kafe gand eun drinkadenn wech an amzer, 'benn an noz e vije ront talonou ar gesterien. Evuruzamant an aneval a anaveze an heñchou. A-hend-all avad e riske ar garg da vezañ ruillet. Pep hini a roe dezañ evel ma halle, arhant pe gig pe éd. Wechou ar hig-sall a vije troet, hag an éd leun a biz-logod. N'eus forz. Ober a ree Yves-Marie gand ar pez a roe pep hini dezañ. Aliez eo ar re pinvidig-kenañ a roe an nebeutañ. Evel-se e vez kont bremañ c'hoaz.

Ar labour e-barz an iliz ne vanke ket dezañ. A-hend-all e oa ive kereour diouz e vicher. Ar zul, goude an overenn, e-nije d'ober ive an emban-nou evid ar mêri. Hag evid ar gwerziou diwardro. 'Daleg ma vije arru an dud war ar blasenn,

eh ee n' zav war ar mên. An oll dud en-dro dezañ evid klevet ar heloiou. N'am-eus bet komprenet biskoaz penaoz eh arrue da lared en brezoneg ar pez a vije skrivet en galleg war an afichou. « Studi an Aotrou Riwallañ, Noter e-barz Louergad: «Gwerz war droad ». Ne gomprenen ket kalz a dra: « Ar werz war droad ». Sur a-walh pa ne vije ket war droad, vije red mond war gein ar gazeg, a zoñjen-me!

Eur wech bennag e oa bet eur werz evel-se war leve Toussaint ha Gaud. Daou goz lesket gante o menaj e-barz ar porjou. An devez-se oan en penn kentañ; Yves-Marie oa eno adarre oh huchal an añcheriou war-lerh an noter. «Pemp kant lur, eur wech, pemp kant lur, diou wech, diou wech hanter...».

A-benn an devez war-lerh e oan-me ive o werzañ eur stal da ma zonton e-kreiz ar porz, en eur hoari evel just. An devez oa bet ar werz greet gand an hucher e-barz ar menaj, bet oa bet eun tamm trouz abalamour d'ar werz-se. Yves-Marie evel ma huche a oa bet iñsultet gand tud diouz parreziou all, ha koulskoude an den-ze ne oa eno nemed evid gonid e damm bara ha hini e vugale.

Beb beure e save da hweh eur nemed deg, hañv ha goañv, evid mond da zon an Añjeluz. Eur beurevez e tihunas da hweh eur deg. « O ma Doue, manet eh on kousket.» Hanter-wisket e dillad gantañ e treuzas plasenn ar bourk en eur redege. N'oa lutig ebed alumet e-barz eun ti bennag

c'hoaz. Dre dastorn e kavas kordenn ar hloh evid son an Añjeluz. Divunet toud ar bourk hag an aotrou person da heul. Hemañ da zelled diouz e orolaj. Div eur hanter! Petra zo arru? Ha da vond d'an iliz raktal. Achu e veze ar zoniri pa arruas dirag ar porched. « Petra zo, Yves-Marie? » « An Añjeluz, Aotrou person. » « An Añjeluz da div eur hanter? » « ? » « Ya, sell diouz an orolaj! » Ar paour-kêz sakrist a-nevoa en em drompet gand nadoziou e vontr. Galloud a rit kredi hardiz, an deiziou war-lerh, ar Faucheur a glevas beb sort. « Hanta, Yves-Marie, mezo oas 'vid noz... pe da wreg a-deus skoet ahanout 'mêz diouz da wele... Jeu a-teus bet diouz Jose... »

Marijanig

Gwechall goz e veze desket d'ar vugale kaoud evez evid ar re goz. Goude ma ne vije ket kar da amezien pe d'eur mignon bennag, e rankent bepred lavaret « ma zonton » pe « ma zintin » dezañ pe dezi. Evel-se eh arruent da gad kalz a « dontoned » pe a « dintined ».

Unan avad am-eus soñj anezi, eur plahig koz dister. Marijanig oa heh ano, anavezet ervad e-barz on farrouz ma oa unan. Gwir, ar plahig-se a veze kavet aliez e-barz an tiez, ha da gentañ evid bezañ gwrah an holen, da lavared eo sikour ar merhed da dispakañ. D'ar houlz-se, n'ee ket ar mammou d'ar hlinik pe d'an ospital da lakaad ar vugale war an douar. E-barz ar gêr e tremene ar gwilioud. Ne veze galvet ar medisin med pa'z ee fall an treou. Siwaz, aliez re diwezad. Ingal eo, Marijanig, pa oa maro, a oa mamm-goz da galz a dud dre m'he-devoa sikouret an dud-se da zond war an douar. Devez ar vadeziant, Marijanig a veze evel just euz ar gouel, da dougen ar poupig da vond d'an iliz.

D'ar houlz-se ar plah nevez dispaket n'he-deveze ket an droed da vond d'an iliz a-raog bezañ resevet gand an aotrou person dirag ar porched. Marijanig a deue adarre evid mond gand ar vamm yaouank d'an iliz.

Pa veze eur maro bennag, neuze Marijanig a veze galvet adarre da lavared pedennou ar chapeled. Pell euz ar gêr dindan an oll amzer, diouz an noz. Ar plahig-se ne oa ket braz ar bern diouti, a oa leun a volontezez vraz, hag he-doa kalz a vadelez evid an dud all.

Soñj am-eus euz ar bedenn-mañ : « Goulen-nom gand an Itron Varia Montcontour he-deus pouver digand Doue da delivrañ an ene bemdez da intersedi evid an den-mañ.»

Bet em-eus komzet gand beleien euz ar bedenn-ze. Hini ebed n'e-neus klevet biskoaz komz euz Itron Varia Montcontour. Peleh eta he-devoa desket Marijanig ar bater-ze?

Marijanig oa koz pa oa marvet ha sur a-walh an Itron Varia, memez ma ne oa ket euz Montcontour, he-devoa roet dezi eur plas mad. En Treglañ-viz avad he-devoa laosket kalz a geuz.

Leur an ti nevez

Entre an daou vrezel ne vije ket savet kalz a dier nevez. Ne oa ket kalz a arhant, na zikour ebed gand ar gouarnamant. Ma zonton a-nevoa ranket memestra sevel eun ti war-dro ar bloaveziou mil nao hant tri pe bevar bloaz warn-ugent. Eun devez eh arruas war ar santier seiz den solud, masonerien ha darbarerien. N'een ket c'hoaz d'ar skol 'benn neuze. Setu avad em-oa kavet peadra da dremen ma amzer gand ar gwerzed-se. An deiziou kentañ ne dostaen ket kalz, med goude avad e vijen 'pad an devez war ar santier. Pa gomerer re a blas e vijen karzet da houlenn digand ma zonton an alhwez da digori ar parkad kerh, pe da houlenn ped dant he-devoa ar yar wenn. Batist, Soaig ha reou all a oa ma mignoned. Unan e-nevoa eun ano drol "Anatole". Prestet e vije din-me ive eur loa-vason pe eur morzol. Ober a reen ive mortie gand dour ha pri. Ne vije ket prop ker ma dillad na ma daouarn. Ma zintin, sur a-walh trankil e-pad an amzer-ze, ne lavare ket kalz tra. « Ale, mortie, Job » o krial eur wech an amzer evel ma vefe ar chef-masoner.

Da beder eur bemdez e tebre al labourerien-ze o hadvern. Evel just me a vije ma fri ar penn kentañ diouz an daol. Roet e vije din-me bara, kig hag amann evel d'ar vasonerien. Eun devez e oan evel-se war pennou ma daoulin war ar bank

diouz taol. Anatole oa fas din-me, ha setu e lakaas eun tamm pebr war ma bara. Greet em-oa evel just ar genou kamm. Toud ar baotred da ober goap diouz ma fenn ha me da ouelañ. Batist, evid ma dizoaniañ, a lavaras din : « C'hwez war ar pebr ». Ne oa ket bet lavaret din diou wech. Trou... Trou... En eur hwezadenn em-oa karzet toud ar pebr e-barz daoulagad ar paour-kêz Anatole. Hemañ en em lakaas da youhal gwasañ ma halle. Ma zintin a savas ahanon diouz an daol war foñs ma bragou ha roas din-me eur pred am-eus soñj diontañ c'hoaz.

E-pad eun toullad deveziou, Anatole ne oa ket ken ma mignon.

Soñj am-eus gweled ive trohañ ar hoad evid ober ar hoataj hag ar hrignol. Ar wezenn skoet d'an traou, goude e vije lakeet war ar marh koad evid bezañ trohet gand eur harpon da ober plankennou. Eur labour stard sur, sachañ war ar harpon-ze 'pad an devez.

Pa oa achu ar framm, e oa deut an toer mein glaz. N'am-ije ket droed memestra da bintal ma fri war an doenn. Soñj am-eus, an toer-ze a-nevoa greet eur harr bihan din-me gand eur hased evid lakaad klochedou. Sur a-walh ma hoariell genta. Ya, bet 'm-eus charreet douar, mein, plouz pe yeot e-barz ar harr bihan-ze.

Eun dro bennag oa achu an ti nevez. Neuze oa galvet an Aotrou Person da vennigañ an ti. P'am-

oa gwelet anezañ gand ar sparv en e daouarn, em-oa komeret aon, ha kroget da grial evel ma vije krog an diaoul e foñs ma bragou.

Bremañ, pa vez savet eun ti nevez, e vez greet plasenn an ti gand kareziou. D'ar houlz-se, plasenn an ti a vije greet gand douar. Difoñset e vije an douar gand eur pioch, dibabet ar mein. Digaset douar-pri mesket dour ha pell gwiniz. Neuze e vije greet « leur an ti nevez ». An dud yaouank diwar-dro a vije pedet da dond da dañsal e-barz mesk ar fank. Ar Porjou, ne oa ket bet ezomm da embann. An eil a lavaras d'egile, hag evel-se ar zadorn war-lerh da noz oa gouel an ti nevez gand yaouankiz deut diouz pell war o zreid gand o boutou-koad evel ma oa ar hiz.

Eun den yaouank oa 'n e goazez war eur gador war penn eur varrikenn o son an akordeoñ. O! ne oa ket Andre Verschuren avad, med dond a ree eun êr bennag diouz e zonerez. Oeñ... Oeñ...! Ha tro dezi ha douar fank beteg pennou an daoulin. Eur bannah chistr eur wech an amzer, eur bannah kafe da hanternoz, ha tro dezi adarre beteg ar beure. Eur wech an amzer e vije skoet eun tamm pell pe eur bannah dour war leur an ti. 'Benn ar beure e oa kaled an douar.

Me am-oa tremenet ma nozvez war-zav war ar skalier. Ahane e welen welloh ar jeu. Pa oa c'hoantet digas ahanon d'am gwele, 'm-oa greet eun todillon avad. Evel-se oan chomet 'pad an noz. Ne oan ket skuiz diouz kleved ahanon.

N'am-oa ket c'hweh vloaz. Soñjal a ra din-me e oa an devez a-raog deh.

Ma henitervez, goude bezañ lennet ma levr, he-deus bet kontet din-me penaoz pa vije greet eun ti nevez, ne vije ket chañsuz mond da chom e-barz an ti ma ne vije ket bet eun dakenn wad bennag e-barz leur an ti. E-barz ar Porjou oa bet diwadet eur yar e-barz an ti a-raog ober leur an ti nevez.

Ar glesker e-barz ar piñsin dour benniget

A-raog ar brezel, traou ar vered e-leh ma'z eo bet greet bremañ ar blasenn ken kaer fas d'ar feunteun Sant-Blez, n'oa d'ar houlz-se med eun hent-karr leun a loustoni deut diouz ar vered. Kavet e vije perlez deut diouz kurunennou bet war ar beziou. Koz plenken hanter brein deut diouz archedou ha memez eskern tud varo. D'ar houlz-se ne vije ket c'hoaz dastumet ar relegou e-barz eun arched bihan pa vije digoret ar bez.

Eun devez ar skolaer a-nevoa gwelet unan oh arrued e-barz porz ar skol gand daou askorn, garr eun den maro. Den ebed ne oa bet souezet kar aliez e vije gwelet evel-se relegou mesk ar yeot hag an drez e-barz ar hoz hent-karr-ze. Ar ganfarded peurvuiañ a blijie deze mond da veskañ e-barz ar horn-ze.

Eur zulvez, a-raog an overenn-bréd, eun toullad friou louz a'h eas d'ober eun tamm tro da feunteun Sant-Blez. Marcel a gavas eno eur glesker hag e teuas da zoñj dezañ lakaad ar loenze e-barz ar piñsin dour benniget.

An dud, pa antreent e-barz an ikiz, a 'h ee evid lakaad o dorn e-barz ar piñsin. Estonet o weled ar glesker, e reent eur zouz a-dreñv, en eur ober sin ar groaz en eur hoarzin. Darn a deue ruz o

dioujod. Ar re a vije arru da genta, bet tapet dija, a hoarze o weled pennou ar re arruet war o lerh.

Ar ganfarded, war bank ar hatekiz, oa muioh okupet gand ar pez a dremene 'toull dor an iliz evid gand an ofis.

Ar leanez karget da evezia ahanom ne gomprene ket evid petra e vijem ken dirroll-ze.

Ar paour-kêz glesker a oa bet skuiz e-barz ar piñsin a deuas da zoñj dezañ mond da ober eun tamm tro e-barz an iliz. Toud an daoulagad oa e-barz an overenn a heulie anezañ; ne oa den trist ebed. Ar sakrist a esêas tapoud anezañ, med ar glesker a lampas dindan e fri. Neuze avad e hoarze c'hoaz muioh an dud. Ranket e-nevoa 'benn ar fin leskel ar glesker da vale.

Ar person a esêas gouzoud piou a-nevoa daspugnet ar loen-ze ha digaset anezañ d'an iliz. Den ebed avad! Deut e oa ar glesker e-unan. Hennez oa eur glesker kristen deut da zoñj dezañ dond d'an overenn.

Me, siwaz, ne oan ket bet kitez evel-se. Ma zonton a-nevoa gwelet penaoz oan bet jiloued e-pad an overenn, ha soñjet gantañ eo me oa an hini 'nevoa greet an dro-gamm-ze. Ha kastizet ar paotr. Gwir eo, peurvuiañ, evid ober an troiou-ze, ne vijen ket deuz ar re diwezañ. Ar skolaer, evel ar person pe ma zintin a ouveze ze. Hag aliez e vije tamallet din-me troiou e-leh ne vijen evid

netra. An taol-mañ oan arru diwezad e-barz ar bourk. A-hend-all sur a-walh e vijen bet war an taol.

Selaouit, aotrou person, ma kavit eun devez bennag eur glesker e-barz ar piñsin dour benniget en ho iliz, n'eo ket da zoñjal eo dre ma faot. Kar sur a-walh, kanfarded Treglañviz ar bloavez 1989 a zo barreg ive d'ober troiou-kamm. Med nim ne oam ket welloh, bremañ zo tri-ugent vloaz pe ouspenn.

Ar bugel dirag ar maro

Ne oan ket koz p'am-oa gwelet evid ar wech kentañ eur plah o vervel. C'hweh vloaz marteze. Ar plah koz, tremenet ganti he fevar-ugent vloaz, oa mamm ma zintin hag e oa o vevañ ive e-barz ar Porjou. Evel just e lavaren dezi ive «mamm-goz ». Wechou e vijem mignoned ker, a-wechou all e save tammou beh entrezom.

Klañv oa tri, pevar devez 'zo. Ze a glee bezañ e-pad ar goañv. Gweled a ran c'hoaz ar paour-kêz koz en he gwele. Eur voujienn alumet o skleriañ he muzellou, gwenn evel eun tamm paper. An dour o ruillañ war he jod. Berr he alan, ober 'ree trouz en eur disalani evel souflez ar hovel. Wechou e vije pell evid hadkavoud he alan. Neuze e soñjen e vije maro. Pegement a amzer e padas an tremenvan-ze, ne ouzon ket; pell, avad, sur.

War pennou ma daoulin e-barz eur horn teñval diouz an ti, ne lavaren ger ebed. Digor braz ma daoulagad. Ma zintin a lavare pedennou en latin pe en brezoneg. Ne gomprenen ket kalz tra. Esêañ a reen respont gwellañ ma hallen. Eun disalannenn hirroh evid ar reou all. Manet he genou hag he daoulagad digor. Maro oa ar vamm-goz. Achu ar pedennou, ma zintin a zerras dezi he daoulagad.

Den ebed en a-raog n'e-nevoa gwelet e oan eno.

— « Te a zo aze, ma faotr bihan! O! kê da gousked bremañ », a lavaras ma zintin.

— « Me zo klañv ha riou am-eus ».

Roet e oe din bara-amann ha kafe. Goude e oan eet da ma gwele. Ma niñseliou war ma fenn, evel-se ne welen na ne gleven mann ebed. Manet e oan kousket, ha greet ganin huñvreoù fall.

'Benn an devez war-lerh oa lakeet ar vamm-goz war ar varv-skaon. Gwisket dezi he dillad da zul, ha lakeet dezi he hoof. Dond ha mond a reen e-barz an ti evel an deizou all. Gwelet em-oa lakaad anezi e-barz an arched ha gouelañ am-oa greet ive. E-pad eun toullad nozveziou em-ije aon e-barz ma gwele.

Bremañ e vez klevet diskusionou evid gouzoud pe eo mad pe eo fall lakaad ar vugale dirag ar maro.

Nan on ket desket a-walh evid rei kelenn war an treou-ze. Pez eh on sur, ar maro kentañ-ze e-neus bet lakeet ahanon abred dirag ar wirionez. 'Pad ar brezel, pe dre ma labour e-barz an ospital, eh on bet 'n em gavet aliez dirag ar maro. Nan on ket ket bet biskoaz trubuillet evid 'n em diluziañ p'am-eus bet da ober diouz eun den maro. N'eus forz, maro ar «vamm-goz » eo an hini a zo bet chomet e-barz ma spered.

Ya, abred e vijem lakeet fas d'ar vuhez poaniuz ha stard. Ne vije ket amzer da goll evid deski dim an treou a deskem on-unan. E-barz ar hampagn e vijem evel-se habituet da vevañ gand an natur. Ne reem ket kalz fed diouz ar hole o lampad war ar vuoh, pe ar marh añtier o holei ar gazeg. Ne dalveze ket ar boan lavared dim e teue ar vugale vihan war an douar e-barz ar haol-pom.

Eun devez eur hi oa chomet stag diouz eur giez. Eur Parizian diouz ma noad oa en koñje e-barz ar Porjou hag a dalhe da houlenn ganin penaoz ha petra. Estonet kaer oan o weled pegement a interez a douge ar hanfard-se diouz an daou loen-ze. Ma! memestra, e-barz ar hêriou eo genaoueg ar ganfarded, a zoñjen-me.

Sertifikad ar studiu

Tremen a ree evel-se bloaveziou ma yaouankiz e-barz ar Porjou.

Ne oan ket muih maluruz evid ar vugale all. Kavet am-eus bet en ti ma zonton kelenn ha skwer vad. Ar gwasañ eo bet din-me oa heuill ar relijion evel m'am-eus bet lavaret dija e-barz ar pajennou a-raog. Biskoaz n'am-eus bet kuiteet ar skol evid chom er gêr da ober eur labour bennag, hadañ patatez pe hwennañ potaj evel a ree wechou bugale all diouz ma noad. Ober 'reen troiou ha distroiu... ha troiou-kamm aliez. Arru 'm-ost da drizeg vloaz ha ma studiu oa war achui. E-barz ar famillou d'ar houlz-se e vije kaset ar vugale d'ar skol beteg ar sertifikad, petramant 'h e fall an treou. Fin ar bloaz 1930 oan diouz ar re diwezañ e-barz ar hlas. Ola, avad, er Porjou oa eet ar vaz yod war an daboulin. Bet 'm-oe ive eur zarmon digand an aotrou Cado.

E wreg a deuas eur wech c'hoaz d'am zikour. Bemdez entre peder eur ha pemp eur e roe din-me kenteliou partikulier. An 19 mezeven 1931 oa staget ar gazeg war ar charabañ, ha trameg Benah da digas tri hanfard da dremen an egzamin. Ne oan ket c'hwezet avad, ha greet am-eus gwestl da Zant Blez da dond da zikour ahanon. Ma zintin memestra he-devoa lavaret din : « N'eus forz

penaoz, ne vo greet tamall ebed dit-te ma vezez rasket.»

Dre ma ano oan diouz ar re gentañ e-barz sal an egzamin. Krenañ a reen evel eur feuillenn. An diou gudenn genta a dremenas mad. Goude oa an doare-skrivañ. Aze avad ne oan ket akuit kaer. Bez' am-oa da skrivañ ar ger "*à cause de*". Gouzoud a reen e skriven anezañ fall, med imposubl da dond e-barz ma fenn penaoz e skriver ar gerze. « A! feiz, 'mome, an taol-mañ 'h on yennet avad.» Da greisteiz e reen eur penn drol hag am-oa ranket lavared d'ar skolaer peleh oan sac'het. «Ingal eo, emezañ, a-hend-all 'h a mad an treou ganit.»

Evid ar wech kentañ diouz ma buhez em-oa debret ma fred e-barz eun ostaleri, med n'am-oa ket naon. Eur varenn 'm-oa war ma estomok.

Ouf! Da nav eur hanter oan galvet adarre da heuill ar egzaminou. Istor, jeografi, skiantchou, displegadur, kanaouennou. War an treou-ze oan akuit. Kazi sur diouz ma zaol. Ya, med ar skrillgouez hag ar verienenn diouz Jean de La Fontaine a chomas a-dreuz e-barz ma goug. Ger ebed ne deue er-mêz diouz ma genou. A-greiz toud oan dizac'het, hag e tisplegen ar gontadenn-ze heb ankouaz eur ger. Ken oa manet souezet an arnodenner. « Mad, mad-kaer », emezañ.

N'am-oa med ken gortoz an efed. Kenta : Pierre C..., diouz Louargad. Eil : Henri Buzulier, diouz

Treglañviz. N'am-oa ket klevet hag-eñ oa resevet ma daou gamarad all diouz ma skol.

'Greiz toud oa staget an naon warnon.

An Aotrou Cado a frizase e voustachou heb lavared eur ger. C'hwezet e oa peogwir an daou ganfard all oa resevet ive.

Ma zintin oa deut an dour war he daoulagad.

Me oa c'hwezet evel eur paun. N'am-oa ket kavet hir an amzer o vond d'ar gêr. Yann ha Frañsez oa an daou ganfard all, ha 'h on sur on-oa greet an todillon e-barz ar charabañ. Ken am-oa bet eur skouarniad.

Deuz an noz oan ken skuiz ken ma oan manet kousket diouz taol en eur debri ma hoan.

Devez diwezañ ar skol

An devez war-lerh oa ar yaou. Ar gwener ar beure e komeren eur wech c'hoaz ar hardenn da vond d'ar bourk. Stard oa ma halon pa zoñjen e oa an devez diwezañ din da vond d'ar skol. Ar skolaer a roas d'ar hlasad da ober ar skrivadenn greet e-barz ar sertifikad. Penaoz em-oa greet ma hont da ober pevar fazi? O! ma Doue! greet e-nevoa an aotrou Cado eur zodadenn diwezañ warnon : « Petra, 'mezañ, e-barz Benah e oas an eil diouz ar hanton gand meneg mad, hag amañ e kavez moyen da ober pevar fazi! N'eo ket posubl na rez ket espres kaer!»

Da unneg eur e komeren ma haierou ha ma hreionou. Ne oan ket preset da vond d'ar gêr. Eet e oan da lavared kenavo d'an itron Cado. An dour ive war he daoulagad. Ha me, ne oa ket pell an dour ive. Med stourm a reen evid nompaz gouelañ.

'Daleg ma oan deut 'mêz ar porz, oa deut an dour war ar vilin. E-barz eur park war hent ar mêzou e oan eet da guz da ouelañ.

Setu troet eur bajenn e-barz ma buhez.

Daou vloaz c'hoaz e chomen e-barz ar Porjou o vesad ar zaoud hag oh ober tammou krog evid sikour e-barz ar menaj.

Ma zad-koz a varvas e miz genver 1933. Ma breur henañ oa bet hanvet da vezañ ma hulator. Gand skiant-vad e houlas kas ahanon da deski eur vicher. 'Benn neuze oa dija kollet daou vloaz. Evel m'am-eus bet lavaret dija, em-oa c'hoant da vezañ skolaer, med re diwezad e oa 'benn neuze. Setu eta ma breur a-nevoa kavet eur plas evid deski bezañ mekaniker.

An 19 a viz mae 1933, devez pardon Sant Erwan, e teuas ma breur deuz Kemperven da gerhad ahanon. Kalz a boan-spered em-oa bet o kuitaad ar Porjou. Ma zonton ha ma zintin evel just ne oant ket ive joaz kaer. 13 vloaz e oan bet gante evel ma vijent bet ma zad ha ma mamm.

Greet em-oa eur wech c'hoaz an hent am-oa greet 'pad bloaveziou entre ar Porjou ha Santez Anna. An devez-se 'm-oa prometet nompaz ankouaz biken ma farrouz Treglañviz. Me zoñj am-eus bet dalhet ma gwestl.

Evid klozañ ma levr

Setu arru an termen din da skrivañ e brezoneg ma zamm levr. N'eo ket bet eun dra êzet. Med bet am-eus bet kalz a blijadur memestra. Bet am-eus kelenn digand kalz a dud : Maria Prat, Yann Martin, an tad Bourdelles, A. ar Merser. Trugarez vraz deze.

Ne ouzon ket hag-eñ e vezo kalz a lennerien diouz ma levr. N'eo ket evidon eur gwall afer. Gand kalz a boan-spered e welan o kuitaad an tamm douar-mañ ar re eo bet o yez ar brezoneg. Kalz a anaoudegez am-eus evid ar re a stourm c'hoaz evid delhen mouez om bro hag on yez en he sav. Ha da genta, skolaerien ha skolaerezed "Diwan". N'eo ket eun dra êzet avad ober skol en brezoneg da vugale gand al lezennou a zo lakeet en plas gand ar gouarnamantou, nan int ket welloh an eil evid egile evid pez a zell on yez.

Ne vefeh ket estonet eta ma tedian ar levr-mañ d'ar re o-deus c'hoaz kalon vraz evid delhen stourm. Evelyne Guillaumic a gomzan dionti er pajennou kenta-mañ eo ar skeudenn. Med kalz re all gand talant a ra kemend-all : Yann Pereg, Charlez ar Gall, Mari Kermarreg, Fañch Broudig, Daniel Giraudon, hag all. M'am-eus bet gallet en eur skrivañ an toullad linennou-mañ sikour ma yez, neuze n'am-eus ket kollet ma amzer.

Heb mizou-kas da baea.

Nevez-embannet

Roger Richard : Aziliz, embannet gand Brud Nevez, 70 L (65 Lur evid Izili ar Hleub)..

Plijet e-neus kalz skrid galleg **Aziliz** d'ol lennerien; roet eo bet dezañ Priz braz Kevredigez Skrivagnerien Vreiz. Sed amañ bremañ ar skrid brezoneg, bet savet gand mamm an oberour ha skipaill Brud Nevez.

Ar broiou n'o-deus eñvor ebed ken a zo kondaonet da vervel gand ar yenijenn.

Gouzoud a ra Roger Richard gwelloc'h eged n'eus forz piou.

Bet ganet e Sant-Mikêl e Plougerne, tost-tre deuz Ermitach Mikêl an Noblez, dindan reier an Dolenn, eo bet savet gand mojennou hag hengouniou ar vro a "Eñvoriou"-ze.

Bugel, euz e brenest, "en-deus anavezet an oll re a zeue da vizita, e miz du ha dreist-oll hennez hag a ruille a-dreñv an ti e gargad bili lugernuz..."

En em gavet eo war an heñchou trêz, gand ar beleg foll a zivize gand an avelioui. En em laosket eo da viken ouz e zell mistik.

E-pad pell en-deus ambrouget Aziliz, ar bugel bet saveteet euz an douriou, a zouge en he botez ar galou-beo o vervel dindan skorn an ankounah.

Gwelet en-deus, devez ar pardon, an tri heol o sevel war douriou glan ar Horrejou... "an oabl du o stlepel a-zornadou an trêz war ar vro..."

Sell ar beleg foll a zev c'hoaz e-barz an heñchou amañ. Beo-mat eo ar glaou-beo e-barz botez Aziliz. Gand Roger Richard eo bet aztommet on eñvor.

N'om ket prest da vervel gand ar yenijenn...

Strêd paotred ar zabat, gand Visant 'n Askol, bret embannet gand Brud Nevez. 70 lur (65 Lur evid Izili ar Hleub).

Al leor-mañ n'eo ket bet skrivet evid barn kelennerien Skolaj Itron Zantez Anna. An hini a zoñjfe kement-se a lakfe e dorn en e houlou. Kontañ a ra nemetken darvoudou gwirion c'hoarvezet er bloaveziou tregont gand eur peizantig beuzet en eur helhiadur kevredigezel disheñvel diouz e hini, gand eun espes droug-hirnez hag eur minhoarz gwech goapauz, gwech tenerraet, jamez fallagr, da vihannañ hervez menoz ar skrivagner. Ma 'n-eus ket tizet ar pal, ho pediñ a ra d'e digareziñ.

Alan Gwennog BERR: Geriadur an anioiu loened-mor, embannet gand Brud Nevez. 70 lur (65 lur evid Izili ar Hleub).

Anavezet mad eo leoriou Alan Gwennog Berr diwar-benn an anioiu loened-mor. Med ne oa moyen nemed mond euz ar galleg d'ar brezoneg. Setu perag eo bet savet ar geriadur-mañ, gand harp eur homputer. Lakeet eo bet da genta an anioiu brezoneg, gand an niverenn o-deus el leoriou kenta. Evel-se e vo posubl mond d'ar brezoneg d'ar galleg.

Lakeet 'z eus bet ouspenn eur roll anioiu bet choazet evid ar yez lennegel. Gand Mikael Madeg eo bet greet al labour-ze. Dre vraz, ez eo ar gerioù leoneg a zo bet dibabet, gand ma ne vefe ket meur a wech ar memez ano evid loened disheñvel, ar pez a erru aliez-tre gand ar rannyezou. Evel just e hello pep hini choaz gerioù all.

Buhez eur paotr-bihan e Treglañviz etre an daou vrezel, eur paotr bihan "dister" evel ma lavar an oberour. Eur vuhez diêz a-walh a-wechou, med unan beo-buhezeg ive, leun a blijadureziou gwechou 'zo. Unan labouruz, er skol dreist-oll, ar skol-ze n'he-deus ket desket siwaz d'or paotr bihan dister da ober gand e yez, med he-deus lakeet anezañ memestra da vond war-raog, da veza gouest da veva eur vuhez evurusoh eged hini e hendadou.